

Förslag

1975/76: 3

Talmanskonferensens förslag med anledning av riksdagens informationsutrednings betänkande om riksdagens sakinformation

1975-11-25

Till riksdagen

Talmanskonferensen får härmed överlämna riksdagens informationsutrednings slutbetänkande Riksdagens sakinformation.

Stockholm den 25 november 1975

Henry Allard

RIKSDAGENS SAKINFORMATION

Betänkande avgivet av riksdagens informationsutredning
Stockholm 1975

Till talmanskonferensen

På riksdagens uppdrag av den 16 maj 1972 tillsatte talmanskonferensen den 31 oktober 1972 en utredning om riksdagens informationsbehov.

Till ledamöter i utredningen utsåg talmanskonferensen talmannen Henry Allard, tillika ordförande, riksdagsledamöterna Erik Wärnberg, Nils Carlshamre, Olle Svensson i Eskilstuna, Bertil Fiskesjö, Björn Molin samt Alf Lövenborg. Utredningen har till sekreterare utsett fil. lic. Rolf Jönsson.

Utredningen har antagit namnet riksdagens informationsutredning.

Den 9 november 1972 knöts som experter till utredningen riksdagsdirektör Sune K Johansson och förvaltningsdirektör Eric Lindström.

Den 14 februari 1974 tillkallades ytterligare fem experter, nämligen byråchef Tryggve Byström, överbibliotekarie Lars Frykholm, expeditionsföreståndare Sigfrid Larsson, bibliotekarie Torsten Dahl och kanslichef Carl-Lennart Hagberg, de tre senare representerande personalorganisationerna i riksdagen. Samma dag bildade utredningen en arbetsgrupp för ADB-frågor, bestående av byråchef Tryggve Byström, ordförande, byrådirektör Lena Axelsson-Westlund, biträdande kammarsekreterare Bertil Björnsson, kanslichef Göran Hagbergh samt avdelningsdirektör Gunnar Sundblad. Som konsult har gruppen, med medgivande från utredningen, anlitat avdelningsdirektör Karl-Erik Wahlström.

Utredningen avgav den 6 december 1973 delbetänkandet "Riksdagens utåtriktade information" och den 17 april 1975 delbetänkandet "Riksdagens tidningsfråga".

Utredningen överlämnar härmed sitt slutbetänkande "Riksdagens sakinformation". Samtidigt överlämnas också ett delbetänkande angående vissa utåtriktade informationsaktiviteter, "Riksdagsinformation till allmänheten".

Utredningens uppdrag är därmed avslutat.

Stockholm den 6 november 1975

	<i>Henry Allard</i>	
<i>Erik Wärnberg</i>	<i>Nils Carlshamre</i>	<i>Olle Svensson</i>
<i>Bertil Fiskesjö</i>	<i>Björn Molin</i>	<i>Alf Lövenborg</i>
		<i>/Rolf Jönsson</i>

Innehållsförteckning

	s.
<i>Sammanfattning</i>	6
1 <i>Inledning</i>	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Direktiv	8
2 <i>Riksdagens nuvarande sakinformationsresurser</i>	10
2.1 Riksdagsbiblioteket	10
2.1.1 Tillkomst och uppgifter	10
2.1.2 Organisation och personal	11
2.1.3 Lokaler	11
2.1.4 Samlingar	12
2.1.5 Låneverksamheten	13
2.1.6 Förvärv, katalogisering och bokvård	13
2.1.7 Årsbibliografin över Sveriges offentliga publikationer	14
2.1.8 Internationella organisationers publikationer	15
2.2 Riksdagens upplysningstjänst	15
2.2.1 Uppgifter	15
2.2.2 Organisation	16
2.2.3 Verksamhet	17
2.3 Sällskapet Riksdagsmän och forskare, RIFO	19
2.4 Övrigt	20
2.4.1 Utskottskanslierna	20
2.4.2 Partigruppskanslierna	20
3 <i>Idéer och förslag till utveckling av sakinformationen</i>	20
4 <i>Utredningens utgångspunkter</i>	23
5 <i>Ökat stöd till partigrupperna och deras kanslier</i>	23
5.1 Nuvarande stöd till partigruppskanslier m.m.	23
5.2 Utredningens överväganden och förslag	24
5.2.1 Allmänt	24
5.2.2 Specialdestinering	24
5.2.3 Partigruppssstödet ändamål	25
5.2.4 Partigruppssstödet konstruktion	25
5.2.5 Kontorshjälpsstödet	26
6 <i>Riksdagens upplysningstjänst</i>	26
6.1 Framförda förslag	26
6.2 Utredningens överväganden och förslag	27
7 <i>Riksdagsbiblioteket</i>	28
7.1 Tidigare utredningsarbete	28
7.2 Statskontorets utredning	28
7.2.1 Allmänt	28

7.2.2	Förslagen	29
7.3	Utredningens överväganden och förslag	30
7.3.1	Inledning	30
7.3.2	Ledningen av riksdagsbiblioteket	31
7.3.3	Service åt departementen m.fl.	32
7.3.4	Riksdagsbibliotekets anslutning till LIBRIS	33
7.3.5	Årsbibliografen	33
7.3.6	Riksdagsbibliotekets äldre samlingar	33
7.3.7	Överflyttning av vissa arbetsuppgifter	33
7.3.8	Riksdagsbibliotekets inre organisation	34
7.3.9	Bemanning av handbiblioteket	34
8	<i>Forskningsinformation</i>	35
8.1	Inledning	35
8.2	Framförda förslag	35
8.3	Utredningens överväganden och förslag	39
8.3.1	Partigruppssstödet	39
8.3.2	Ökat stöd till RIFO	39
8.3.3	Övriga forskningsinformationsfrågor	39
9	<i>A DB-tillämpningar i riksdagsarbetet</i>	41
9.1	Inledning	41
9.2	A DB-utredningen	42
9.3	Informationsutredningens arbete med ADB-frågorna	43
9.4	Försöksverksamheten	46
9.5	Utredningens överväganden och förslag	47
10	<i>Hemställan</i>	49

Sammanfattning

Informationsutredningens uppdrag har bestått i att lägga fram förslag till åtgärder som förbättrar tillgången till sakinformation i riksdagen, d.v.s. sådan information som direkt eller indirekt bildar underlag för riksdagens avgöranden.

Utredningen föreslår att ett nytt partigruppsstöd införes för att möjliggöra sakinformationsverksamhet inom partigrupperna. Varje partigrupp erhåller enligt förslaget dels ett grundbidrag om 75 000 kr., dels mandatbidrag, varvid oppositionspartierna gynnas genom att mandatbeloppet blir tre gånger så stort som för parti(er) i regeringsställning, 1 500 kr./mandat resp. 500 kr. Totalt betyder detta ett årligt bidrag på 744 000 kr. enligt nuvarande mandatställning.

Vidare föreslår utredningen att anslaget till riksdagsledamöternas kontorshjälp ökas, så att det medger anställande av ett kontorsbiträde per åtta ledamöter mot f.n. ett kontorsbiträde per tio ledamöter. Detta innebär ökade kostnader med ca 270 000 kr.

Riksdagens upplysningstjänst föreslås förstärkt med en ny handläggartjänst och förvaltningsstyrelsen bör inom en ram på 100 000 kr. ges möjlighet att sätta in extra resurser vid upplysningstjänsten för att möta tillfälliga behov. Vidare föreslås en ny formulering av instruktionen för upplysningstjänsten.

Riksdagsbiblioteket, som nu är ett riksdagens verk, föreslås överflyttat till den inre riksdagsförvaltningen och bli en enhet inom förvaltningskontoret. Någon ändring i bibliotekets uppgifter skall inte ske. För att höja servicenivån vid biblioteket föreslår utredningen att förvaltningsstyrelsen skall ställa resurser till förfogande för en försöksverksamhet med bemanning av handbiblioteket. Utredningen tar också ställning till en rad förslag från statskontorets utredning om bibliotekets inre organisation.

En förbättrad forskningsinformation bör enligt utredningen kunna bli följden av ovannämnda anslag till partigrupperna och genom ett ökat stöd till RIFO. Sällskapet Riksdagsmän och forskare. Förslag om andra åtgärder för att förbättra forskningsinformationen i riksdagen övervägs av forskningsrådsutredningen, varför informationsutredningen efter samråd med denna avstått från att behandla bl.a. frågan om forskningssekretariat i riksdagen och framtidsforskningsinstitut med riksdagen som huvudman.

Slutligen föreslår utredningen, att en särskild arbetsgrupp under förvaltningsstyrelsen får i uppdrag att fortsätta utvecklingsarbetet avseende användningen av ADB-tekniken i riksdagsarbetet. Det närmast förestående arbetet bör avse ett söksystem för riksdagens eget material, ev. i kombination med ett textproduktionssystem.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Frågan hur man skall tillförsäkra riksdagens ledamöter och organ god tillgång på sakinformation har på senare år blivit allt angelägnare men samtidigt också svårare att lösa. Informationsmängden i samhället ökar, och riksdagens verksamhet omfattar numera i stort sett alla aspekter av det moderna industrisamhället.

Den enda möjligheten inom riksdagen att skaffa fram sakinformation har traditionellt varit via riksdagsbiblioteket. Det var förmodligen 1954 års författningsutredning som tog det första initiativet för att förbättra riksdagens sakinformation utöver det som traditionell biblioteksverksamhet kunde ge. Man skrev nämligen 1955 till den då verkssamma riksdagsbiblioteksutredningen och föreslog inrättande på försök av en upplysningstjänst efter förebild av Legislative Reference Service i Washington, fast i mindre skala. Försöket kom till stånd och resultatet blev att verksamheten permanentades. Allt sedan starten har upplysningstjänsten befunnits fylla ett stort behov, och dess verksamhet har successivt ökat.

Utskotten har under de senaste 20 åren fått egna kanslier med högt kvalificerad personal som i sitt arbete ständigt sysslar med sakinformation.

Riksdagsbiblioteket är inte blott riksdagens bibliotek, utan har sedan 1918 ställning som ett allmänt förvaltningsbibliotek. Det har kanske mer än något annat organ påverkats av informationsexplosionen, och ett flertal utredningar har under de senaste 20 åren försökt finna adekvata former för dess arbete.

Under slutet av 1960-talet konkretiserades kraven på bättre informationsmöjligheter i riksdagen. Efter motionsinitiativ tillsatte förvaltningsstyrelsen 1969 en arbetsgrupp för att undersöka möjligheterna att använda ADB i riksdagsarbetet. I ett motionspar till 1968 års riksdag krävdes att man skulle pröva frågan hur riksdagen skulle kunna tillförsäkra sig den sakkunskap, främst i tekniska och andra vetenskapliga frågor, som erfordras som underlag för riksdagens beslut. På förslag av konstitutionsutskottet överlämnades motionerna till grundlagberedningen.

Samtidigt som grundlagberedningen arbetade aktualiserades riksdagsbibliotekets ställning genom en granskning av riksdagens revisorer. Resultatet av denna blev så småningom en ny utredning om riksdagsbiblioteket, vilken tillstattes 1971. Även upplysningstjänsten blev 1971 föremål för utredning, sedan det ifrågasatts att där inrätta nya tjänster.

I grundlagberedningens slutbetänkande diskuterades bl.a. ingående riksdagens behov av sakinformation. Beredningen ansåg att sakinformationen borde förbättras, och man förordade att riksdagen i egen regi borde utreda frågan närmare.

Vid konstitutionsutskottets behandling av några motioner till 1972 års riksdag om förbättrad sakinformation togs grundlagberedningens förslag upp och utskottet föreslog att en utredning skulle tillsättas, vilket också blev riksdagens beslut. Utredningen skulle ta ett samlat grepp på informationsfrågorna, både sakinformation och utåtriktad information, och de då arbetande utredningarna angående riksdagsbiblioteket, upplysningstjänsten och ADB-tekniken skulle på lämpligt sätt överföras till den nya utredningen.

1.2 Direktiv

Utredningens direktiv återfinns i konstitutionsutskottets betänkande 1972:25. Därav framgår, att informationsutredningen skall behandla två olika typer av informationsfrågor. Den ena gäller hur man skall tillgodose behovet av sådan information, som direkt eller indirekt bildar underlag för riksdagens avgöranden av ärenden (sakinformation). Den andra gäller hur man skall kunna öka informationen till allmänheten om riksdagen och dess verksamhet (utåtriktad information). Utredningen har tidigare framlagt förslag om den utåtriktade informationen (framställning 1974:11). Detta betänkande behandlar uteslutande sakinformationen.

Konstitutionsutskottet redovisar inledningsvis i sitt betänkande vilka möjligheter riksdagen för närvarande har att erhålla sakuppgifter i ärenden och de pågående utredningar som berör sakinformationen. Sedan redogör man för hur sakininformationsfrågan tidigare behandlats i riksdagen och hänvisar till att grundlagberedningen som sin mening uttalat att riksdagen bör tillsätta en egen utredning om informationsfrågorna.

Utskottet framhåller att en rik och allsidig tillgång till sakuppgifter och goda möjligheter att sovra och bedöma informationsflödet är av största betydelse för att riksdagen rätt skall kunna fylla sina uppgifter och instämmer i grundlagberedningens förslag om en parlamentarisk utredning inom riksdagen angående informationsfrågorna.

Angående utredningens huvuduppgifter anför utskottet följande:

Denna gång är det inte utskotten och deras personaluppsättning som står i intressets mitt. Som grundlagberedningen har angivit har man nu att i stort välja mellan två andra vägar för att nå fram till en allmänt förbättrad tillgång på faktaunderlag för initiativ och beslut i riksdagen. Dels kan man ge partigrupperna ökade resurser att förstärka sin egen informationsapparat och att anlita utomstående mot ersättning i större utsträckning än nu. Dels är det tänkbart att bygga ut riksdagens upplysningstjänst i riktning mot ett centralt utredningskansli. Yrkandet i motionen 1972:291, så vitt nu är i fråga, följer sistnämnda tanke.

Båda dessa huvudlösningar har sina för- och nackdelar. Sannolikt måste båda anlitas. Utredningen bör enligt utskottets uppfattning ha fria händer att inom den allmänna ram som har dragits upp av grundlagberedningen och som har nämnts i det föregående överväga hur metoderna lämpligen skall kombineras och hur långt man över huvud taget bör sträcka sig för att tillmötesgå kraven på ökade resurser.

Vid de överväganden som nyss angavs bör det vara en huvudfråga hur det vid flera tillfällen påtalade behovet av expertis i speciella discipliner skall kunna tillgodoses. Härvid kommer inte bara teknologi och naturvetenskap i blickpunkten utan också andra ämnen. För att bota föreliggande brister kan speciella arrangemang visa sig erforderliga. En utväg som kan övervägas — men inte den enda — är att inom varje fackområde för sig till riksdagen knyta en grupp eller grupper av specialister, som efter anmodan i varje särskilt fall är villiga att tillhandagå med behövlig information eller att anvisa andra lämpliga källor. Flera problem är emellertid förknippade med en sådan anordning.

Det är inte nog att informationstillgången på olika specialområden är god. Informationen måste också föreligga i sådan form att riksdagsledamöterna utan alltför stor tidsutdräkt kan tillgodogöra sig informationen för politiska initiativ och beslut. Härför krävs för det första att informationen får en lätt-tillgänglig form och inte är överlastad. Denna synpunkt kan tänkas bli delvis

tillgodosedd genom en funktion inom riksdagen för kanalisering och sovring av information. För det andra krävs att ledamöterna har en grundläggande allmän orientering på ämnesområdet i fråga. En sådan orientering kan ha också det goda med sig att den bidrar till att fästa ledamöters och grupper uppmärksamhet på nya samhällsproblem som aktualiseras av den snabba utvecklingen inom teknik och vetenskap. Utskottet ansluter sig till vad som anförs i motionen 1972:5 om behovet av kontinuerlig information till riksdagsledamöterna om senaste vetenskapliga rön på olika områden. Utskottet kan också instämma i det i motionen 1972:622 framförda önskemålet om allmänt vidgade möjligheter för riksdagsledamöterna att vidareutbilda sig. Informationsutredningen får ägna uppmärksamhet åt de nu berörda frågorna. Det kan beträffande den interna utbildningen finnas anledning att tillgodogöra sig erfarenheter från Rifos verksamhet och att överväga medverkan från det informationsorgan och de expertgrupper som har nämnts ovan.

En annan viktig uppgift för utredningen blir att undersöka och föreslå hur riksdagen på lämpligaste sätt skall kunna tillgodogöra sig datatekniken för sitt informationsbehov. Den nya informationstekniken bör kunna komma till användning både i fråga om information tillkommen inom riksdagen och information tillkommen utanför riksdagen.

Utbyggnaden av riksdagens informationsservice aktualiserar vidare en del organisatoriska frågor, av vilka ett par redan har antytts. Önskemålet om parlamentarisk ledning och insyn kan tänkas bli skärpt för den händelse den särskilda informationstjänsten får andra och vidgade uppgifter. Under sådana omständigheter kan det komma att te sig mindre naturligt att informationskansliet är inordnat i förvaltningskontoret. En betydelsefull roll i informationshänseende spelar riksdagsbiblioteket, vars service i förhållande till riksdagen har klara beröringspunkter med upplysningstjänstens verksamhet. En tanke som bör prövas är därför att ställa riksdagsbiblioteket och upplysnings- och utredningsenheten under gemensam ledning. Uppgiftsfördelningen mellan en sådan styrelse och förvaltningsstyrelsen kräver en närmare analys. Utredningen bör emellertid vara oförhindrad att pröva också andra lösningar, såsom att låta riksdagsbiblioteket ingå i den "inre" riksdagsförvaltningen och att i huvudsak behålla nuvarande ordning. — En särskild fråga är hur en central dataservice skall placeras in i organisationen, en annan hur informationsenhetens tjänster och resurser skall komma utskottsarbetet till godo.

Avseende utredningsarbetets bedrivande anför utskottet bl.a. följande:

Som har framgått av utskottets redogörelse arbetar redan för närvarande tre utredningar inom riksdagen med uppgifter av samma slag som de som enligt det tidigare sagda borde anförtros åt den nya informationsutredningen. Det arbete som pågår i de äldre utredningarna bör inte avstanna. Det kan vara ändamålsenligt att dessa utredningar fullföljer vissa påbörjade uppgifter. Enligt utskottets mening bör det ankomma på utredningarna själva — såvitt gäller ADB-utredningen genom förvaltningsstyrelsen — att vid tidpunkt som anses lämplig, efter samråd med den ny tillsatta kommittén, ta initiativ till att respektive utredning förklaras avslutad. Beslut härom fattas i fråga om utredningen om upplysningstjänsten av förvaltningsstyrelsen och bör i fråga om de två andra utredningarna lämpligen fattas av talmanskonferensen. Material, tillkommet inom de äldre utredningarna, bör överlämnas till den nya kommittén, sedan arbetet har avslutats.

Även sedan de nu sittande utredningarna har avslutat sina uppdrag, bör utredningsarbetet kunna dra fördel av den sakkunskap och den erfarenhet som finns samlad hos dessa utredningar. Det ligger nära till hands att man söker knyta personer, som hör till utredningarna i fråga, till den nya kommittén såsom ledamöter, experter eller sekreterare. I kommittén bör således som ledamöter ingå företrädare för både förvaltningsstyrelsen och styrelsen för riksdagsbiblioteket.

Den nya utredningen bör förses också med annan expertis. Sakkunskap i fråga om förmedling av information om naturvetenskap och teknologi m.m. måste tillföras utredningen.

Utredningsarbetet måste bedrivas i nära samverkan med skilda riksdagsorgan, särskilt då med förvaltningskontoret. Kontakter med sakkunniga och intressenter utanför utredningen, t.ex. i form av utfrågningar, torde visa sig erforderliga. Berörd personal inom riksdagen bör i lämplig form beredas tillfälle att följa utredningsarbetet och framföra synpunkter.

2 Riksdagens nuvarande sakinformationsresurser

2.1 Riksdagsbiblioteket*

2.1.1 Tillkomst och uppgifter

Riksdagsbiblioteket inrättades år 1851 som ett hand- och referensbibliotek för riksdagen. Biblioteket har sedan dess successivt utvecklats till landets största samhällsvetenskapliga bibliotek.

Sedan år 1918 är biblioteket ett riksdagens verk. Regeringen utser ordförande i bibliotekets styrelse som i övrigt innehåller två av riksdagen valda ledamöter. Riksdagen fastställde år 1966 nu gällande reglemente för biblioteket.

Till en början var biblioteket förbehållet riksdagen och dess verk. Sedan år 1918 har emellertid den regeringen underställda statsförvaltningen en stadgeenlig rätt att utnyttja biblioteket, något som redan tidigare var praxis. Biblioteket anlitas också sedan 1800-talet av forskare vid universitet och högskolor. Detta har dock formellt reglerats först i samband med 1957 års omorganisation.

Enligt § 2 i riksdagsbibliotekets reglemente är biblioteket främst avsett för riksdagen, dess delegationer och verk, kyrkomötet, regeringskansliet och de centrala ämbetsverken samt av regeringen förordnade eller jämlikt dess be- myndigande tillsatta kommittéer.

Biblioteket skall därjämte, i den mån de i första stycket avsedda uppgifterna icke därigenom åsidosätts, betjäna dem, som bedriva forskning eller allvarliga studier.

I reglementets § 10 stadgas att riksdagsbiblioteket företrädesvis bör omfatta sådana arbeten i rätts- och samhällsvetenskap, av vilka de i § 2 avsedda organen äro i behov för utövandet av sin verksamhet och att det bör verka som ett specialbibliotek inom litteraturområdena statskunskap och juridik.

Biblioteket svarar därjämte sedan år 1931 för redigering och framställning av Årsbibliografi över Sveriges offentliga publikationer. Vidare är biblioteket s.k. "depository library" för publikationer som utges av Förenta Nationerna och dess olika fackorgan. Sedan 1968 sammanställer biblioteket en särskild matrikel över riksdagens ledamöter, vilken fortlöpande hålls aktuell. Till bibliotekets uppgifter hör också att handha arkivet för riksdagen.

* Avsnitt 2.1.1–2.1.8 bygger huvudsakligen på statskontorets utredning "Riksdagsbiblioteket", 1974 10-14

Fram till år 1966 var riksdagens upplysningstjänst knuten till biblioteket. Upplysningstjänsten inrättades år 1955 — efter ett initiativ av författningsutredningen och på direkt förslag av den dåvarande riksdagsbiblioteksutredningen — med uppgift att bistå riksdagens ledamöter och organ med sakuppgifter, sammanställningar och utredningar. Numera tillhör upplysningstjänsten i organisatoriskt avseende riksdagens förvaltningskontor.

2.1.2 Organisation och personal

Riksdagsbibliotekets interna organisation grundar sig på ett riksdagsbeslut från år 1957, enligt vilket biblioteket är indelat i fyra enheter, nämligen

- överbibliotekarien med sekretariatet
- inre tjänsten
- yttre tjänsten
- vaktmästarexpeditionen.

Den inre tjänsten är i sin tur formellt indelad i en katalogavdelning, en bindningsavdelning och en publikationsavdelning. Den yttre tjänsten omfattar låneexpeditionen med därtill hörande göromål.

Den faktiska indelningen av biblioteket i arbetsenheter skiljer sig dock i flera avseenden från den formella organisationen. Överbibliotekariens särskilda sekretariat finns sålunda inte längre. Vidare har uppgifterna inom den s.k. inre tjänsten i praktiken organiserats om och fördelats på följande "avdelningar"

- förvärvs- och fortsättningsavdelningen
- katalogavdelningen
- bindningsavdelningen
- årsbibliografiavdelningen
- avdelningen för internationella organisationers publikationer.

Överbibliotekarien leder verksamheten vid biblioteket och fungerar tillika som sekreterare och föredragande i biblioteksstyrelsen.

Som chef för den inre tjänsten och överbibliotekariens ställföreträdare fungerar en förste bibliotekarie. Även den yttre tjänsten står under ledning av en förste bibliotekarie. I övrigt består bibliotekets personal (augusti 1974) av

- 4 bibliotekarier
- 10 biblioteksassistenter
- 1 biblioteksbiträde
- 1 expeditionsföreståndare
- 6 expeditionsassistenter.

Totalt omfattar personalen vid biblioteket således 26 befattningshavare, varav fyra befattningshavare har deltidstjänst. Därtill kommer för närvarande två tjänstlediga befattningshavare.

2.1.3 Lokaler

Sedan år 1970 är riksdagsbiblioteket inrymt i den byggnad som riksdagen tills vidare disponerar vid Sergels torg i Stockholm. Bibliotekets lokaler som är fördelade på planen 5, 6, 10 och 11 upptar en sammanlagd yta av drygt 1 000 kvadratmeter.

Låneexpedition, läsesal med referensbibliotek och tidskriftsrum, dvs. kundutrymmena, är belägna på plan 11 tillsammans med några tjänsterum, bl.a. för överbibliotekarien och vaktmästeriet. Plan 10 utnyttjas av den inre tjänsten.

Antalet läsplatser i läsesal och tidskriftsrum uppgår till ca 28. På plan 6 (kamarplanet) finns dessutom ett handbibliotek avsett för riksdagens ledamöter.

Två magasin, som omfattar sammanlagt 7 500 hyllmeter, finns inrymda på plan 5. De är genom en bokhiss förbundna med övriga bibliotekslokaler i byggnaden.

Biblioteket disponerar också magasinutrymmen dels i gamla riksdagshuset, dels i kvarteret Vinstocken vid Gustav Adolfs torg, sammanlagt ca 750 kvadratmeter (7 500 hyllmeter). Härtill kommer ett magasinutrymme om 9 200 hyllmeter i statens biblioteksdepå, Bålsta.

Riksdagsbibliotekets lokalfråga har behandlats vid en rad tillfällen under 1960-talet. Härvid har särskilt diskuterats om biblioteket även i framtiden behöver förläggas i direkt anslutning till riksdagens övriga lokaler. Enligt riksdagens beslut år 1969 ingår dock även biblioteket i lokalprogrammet för ett nytt permanent riksdagshus.

2.1.4 *Samlingar*

Riksdagsbiblioteket är ett juridiskt och samhällsvetenskapligt specialbibliotek. Litteratursamlingarna omfattar för närvarande ca 11 300 hyllmeter, motsvarande drygt 350 000 volymer. Den årliga tillväxten uppgår till mer än 400 hyllmeter. Biblioteket håller ca 1 300 löpande svenska och utländska tidskrifter. För bokinköp och bindning anvisades under budgetåret 1975/76 660 000 kr.

I bibliotekets reglemente (§ 10) anges inriktningen av bibliotekets samlingar. I enlighet härmed anskaffar biblioteket litteratur främst inom ämnesområdena

- statsvetenskap och politik
- rätts- och samhällsvetenskap
- förvaltning och kommunalväsen
- kyrko- och undervisningsväsen
- ekonomi och näringsväsen
- historia och biografi
- geografi (särskilt svensk ortshistoria)
- stenografi.

Till bibliotekets "specialsamlingar" hör vidare

- riksdagshandlingar och författningssamlingar
- omröstningsfotografier
- lagböcker och lagkommentarer
- utredningar och betänkanden samt andra offentliga publikationer
- publikationer utgivna av Förenta Nationerna och dess fackorgan samt vissa andra internationella organisationer
- biografiska matriklar över riksdagsledamöter
- riksdagsmannaporträtt.

Referensbiblioteket uppgår till 995 hyllmeter, främst

- riksdagstryck
- annat offentligt tryck
- Nordiska rådets tryck samt författningssamlingar från övriga nordiska länder
- lagsamlingar och juridiska handböcker
- uppslagsverk och kalendrar
- tidskrifter.

Handbiblioteket — ett referensbibliotek avsett enbart för riksdagens ledamöter — innehåller i huvudsak samma slags litteratur som referensbiblioteket. Handbiblioteket omfattar ca 225 hyllmeter.

Litteraturbeståndet förtecknades fram till år 1945 i tryckta flerårskataloger. Sedan år 1946 redovisas förvärven i årliga nyförvärvsförteckningar samt i sedvanliga kortkataloger. Biblioteket har ett eget klassifikationssystem med 32 ämnesområden eller fack.

2.1.5 *Låneverksamheten*

Utöver riksdagens ledamöter, dess utskott och verk består bibliotekets kunder främst av företrädare för förvaltningen samt juridisk och samhällsvetenskaplig forskning. Biblioteket för en löpande länestatistik uppdelad på 11 låntagarkategorier.

Av bibliotekets utlåning — cirka 17 000 hemlån per år — går numera drygt en tredjedel till riksdagen. Förvaltningen — departement, ämbetsverk, kommittéväsendet m.fl. — svarar för 15-20 % av lånen, medan resten, knappt hälften, går till övriga låntagarkategorier, dvs. främst företag och enskilda samt andra bibliotek. Utvecklingen under 1970-talet har inneburit en ökning av riksdagens låneandel, i första hand till utskott och verk, medan gruppen enskildas andel av den totala utlåningen minskat.

Om man bortser från fotokopieringen och litteraturanskaffningen till riksdagens utskott m.fl., som båda kraftigt ökat och som måste påverka utlåningens omfattning, har någon större ökning av lånesedelsregistrerade lån inte ägt rum under den senaste femårsperioden. Antalet registrerade besök i bibliotekets läsesal och tidskriftsrum har varit relativt konstant och under nämnda period legat mellan 3 000 och 4 000 per år.

Upplysningstjänstens personal som dagligen utnyttjar bibliotekets kataloger och samlingar, har fritt tillträde till bibliotekets lokaler. Dessa lån registreras vanligen inte, eftersom upplysningstjänstens personal i stor utsträckning själv hämtar fram det material som behövs i dess verksamhet.

Låneexpeditionens personal står till tjänst med upplysningar och utredningar, främst litteratursammanställningar för kundernas räkning.

2.1.6 *Förvärv, katalogisering och bokvård*

Biblioteket tillföres ny litteratur genom inköp, byten och gåvor. Det offentliga trycket erhålls genom "pliktleveranser" från utgivande myndighet (motsv.), se vidare avsnitt 2.1.7.

Överbibliotekarien beslutar vilken litteratur som skall inköpas, bl.a. på

förslag av låneexpeditionen, som anmäler vilken litteratur som efterfrågas av kunderna.

Bytesverksamheten är främst baserad på riksdagstryck och offentliga utredningar (SOU). Antalet regelbundna bytesförbindelser med utlandet uppgår f.n.till ett 80-tal.

Biblioteket ombesörjer också i viss utsträckning inköp av litteratur åt riksdagens utskott.

Katalogiseringsarbetet fördelas på olika "avdelningar" beroende på typ av publikation. Katalogavdelningen svarar för katalogisering av monografier samt framställning av nyförvärvsförteckningen, medan tidskrifter och monografier i serie katalogiseras/registreras inom förvärvs- och fortsättningsavdelningen.

Internationella organisationers publikationer katalogiseras i särskild ordning: se vidare avsnitt 2.1.8.

Det offentliga trycket katalogiseras först inom årsbibliografiavdelningen (se avsnitt 2.1.7). Därefter överlämnas materialet till katalog- resp. fortsättningsavdelningen, där årsbibliografikatalogiseringen får utgöra underlag för den kompletterande katalogisering som riksdagsbibliotekets interna kortkataloger kräver.

Riksdagsbiblioteket har som nämnts ett eget klassifikationssystem omfattande 32 fack/ämnesområden.

Den årliga nyförvärvsförteckningen utkommer i häften med en uppdelning på ämnesområden. Internationella organisationers publikationer ingår dock inte i denna förteckning. Sedan år 1968 framställs nyförvärvsförteckningen genom fotografisk reproduktion av katalogkorten. Arbetet med förteckningen sker fortlöpande under hela året. Dessutom distribueras särskilda listor med aktuella förvärv i urval till riksdagsledamöterna. Biblioteket sammanställer numera även listor med tidskriftsartiklar av intresse för riksdagen.

Riksdagsbiblioteket anmäler sina nyförvärv till den gemensamma accessionskatalogen över utländsk litteratur vid svenska forskningsbibliotek.

Biblioteket saknar eget bokbinderi och anlitar i stället ett statligt privatbokbinderi på marknaden.

2.1.7 *Årsbibliografen över Sveriges offentliga publikationer*

Sedan år 1931 sammanställer och utger riksdagsbiblioteket en årlig förteckning över svenska statens offentliga publikationer. Detta år utfärdades nämligen en kunglig kungörelse (SFS 1931:72) genom vilken samtliga myndigheter inom statsförvaltningen ålades skyldighet att sända ett exemplar av varje tryckt publikation som dessa myndigheter (motsv.) utger, till riksdagsbiblioteket att utnyttjas för nämnda ändamål. För närvarande erhåller riksdagsbiblioteket dessa s.k. "pliktleveranser" från ca 350 statliga verk, myndigheter och institutioner. Sedan år 1968 ingår i årsbibliografen även ett urval av otryckt material, bl.a. stencilerade årsberättelser, författningar och utredningar.

Ansvarig för redigering och utgivning av årsbibliografen är chefen för den inre tjänsten. Drygt en biblioteksassistent arbetar med mottagning, reklamation, sortering och katalogisering av årsbibliografins material. Därutöver ka-

tagiserar en biblioteksassistent på deltid vissa typer av publikationer (SOU, stencilerade betänkanden m.m.) för såväl de interna katalogerna som årsbibliografin.

Efter katalogisering för årsbibliografin överlämnas monografierna till katalogavdelningen och periodica till fortsättningsavdelningen, där materialet "tilläggs-katalogiserar" för bibliotekets interna kortkataloger. Vissa publikationer brukar återlämnas till den utgivande myndigheten.

Antalet redovisade titlar har i de senast utgivna årgångarna av årsbibliografin uppgått till 5-6 000 (per år). Bibliografin brukar tryckas i 2 000 exemplar och distribueras till bibliotek, departement, myndigheter m.fl.

En strävan har varit att om möjligt publicera årsbibliografin senast ett år efter de förtecknade publikationernas utgivningsår. Under senare tid har dock tillkommit en allt större eftersläpning i framställningsproceduren. Årsbibliografin för år 1968 kunde således färdigställas först under våren 1970, volymen för år 1969 i januari 1972 och dubbelvolymen för åren 1970-1971 först i mars 1974.

Vidare utges veckoförteckningar över nyinkomna offentliga publikationer. Dessa listor distribueras främst till riksdagens ledamöter och utskott men redovisas numera även i Departementsnytt.

2.1.8 *Internationella organisationers publikationer*

Riksdagsbiblioteket är depåbibliotek (depository library) för publikationer och annat tryck som utges av Förenta Nationerna och dess fackorgan. Biblioteket har även stora samlingar av publikationer från ett flertal internationella organisationer, t.ex. OECD, E.G och Nordiska rådet. Sammanlagt erhåller biblioteket publikationer och annat tryck från ett 30-tal internationella organisationer.

De internationella organisationernas publikationer anskaffas, katalogiserar och vårdas enligt en särskild praxis. Sedan år 1966 registreras detta material efter organisationens namn och därunder i löpnummerserier. Dessförinnan registrerades materialet efter publikationens titel och författare. De övriga nordiska ländernas offentliga utredningar samt gemensamma nordiska utredningar har också hänförs till det internationella trycket.

Arbetet står under översinseende av chefen för inre tjänsten som bl.a. utför svårare klassificeringar samt viss kontroll av utförd katalogisering. I övrigt sysslar två biblioteksassistenter (på deltid) med leveransbevakning och katalogisering samt förberedelser för bindning av detta material.

Biblioteket sammanställer också särskilda nyförvärvsförteckningar över nyinkomna internationella publikationer. Dessa listor distribueras till riksdagens ledamöter och utskotten.

2.2 ~ Riksdagens upplysningstjänst

2.2.1 *Uppgifter*

Upplysningstjänstens uppgifter regleras i 6 § Lag med instruktion för riksdagens förvaltningskontor, som lyder:

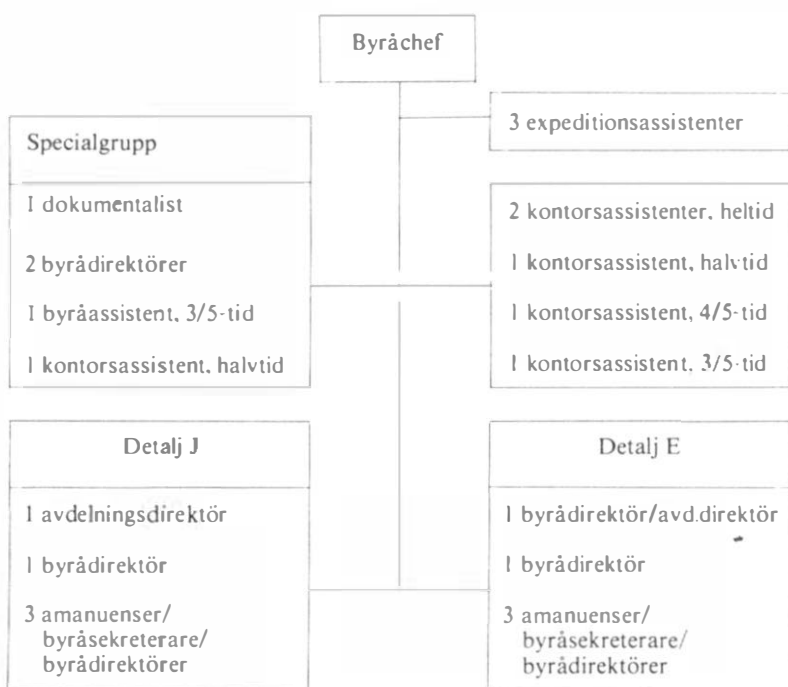
Riksdagens upplysningstjänst skall tillhandagå riksdagens ledamöter, utskott och riksdagens övriga organ med sakuppgifter, sammanställningar och,

i den mån andra uppdrag icke eftersätts därigenom, utredningar i ämnen som angår ledamöternas eller organens arbetsuppgifter. Upplysningstjänsten skall vidare utarbeta registret till riksdagstrycket.

2.2.2 Organisation

Riksdagens upplysningstjänst tillkom 1955 som en särskild informationsfunktion inom riksdagsbiblioteket för riksdagens ledamöter. I samband med 1966 års nyordning av riksdagens förvaltningsorganisation skildes upplysningstjänsten från riksdagsbiblioteket och inordnades som en enhet i det nyinrättade förvaltningskontoret.

I spetsen för upplysningstjänsten står en byråchef. Nedanstående schema visar organisationen.

På detaljerna J och E utföres det egentliga utrednings- och upplysningsarbetet. J-detaljen svarar för juridiska och allmänna uppdrag. E-detaljen för ekonomisk-statistiska uppdrag.

Inom specialgruppen svarar byrådirektörerna för ADB-verksamhet och framställning av riksdagstryckets register. Arbetet kombineras i växlande utsträckning med utredningsverksamhet. Vidare ingår i specialgruppen dokumentalisten, som hjälper utredarna med material och svarar för underhåll av upplysningstjänstens litteratur och dokument.

2.2.3 Verksamhet

a) Uppdragsgivare

Som legitima avnämare av upplysningstjänstens service nämnes i instruktionen i första hand riksdagens ledamöter. Förd statistik visar också klart att det är dessa som under årens lopp varit de huvudsakliga uppdragsgivarna och det är deras informationsbehov som upplysningstjänsten från början främst varit inriktad på att tillgodose.

Service gentemot utskotten har hittills haft ganska liten omfattning även om en ökande tendens är märkbar. Uppdragen från utskottskanslierna gäller ofta information om utländska förhållanden.

Med instruktionens "övriga organ" avses enligt praxis riksdagens hela förvaltningskrets, alltså även riksdagens verk. Uppdrag från detta håll förekommer endast sporadiskt. Enligt särskilt riksdagsbeslut 1965 har RIFO, Sällskapet Riksdagsmän och forskare, rätt att anlita upplysningstjänsten, något som dock hittills föga utnyttjats.

Vid sidan av vad som är uttryckligen förutsatt i instruktionen lämnas i enlighet med praxis informationshjälp åt motsvarande institutioner hos andra länders parlament.

b) Uppdragens karaktär

Enligt instruktionen skall upplysningstjänstens informationsarbete avse "ämnen som angår ledamöternas och organens arbetsuppgifter". Detta uttryckssätt kan tolkas på olika sätt. Upplysningstjänsten har valt att tillämpa en vid tolkning, eftersom det visat sig omöjligt att dra en skarp gräns mellan ledamöternas verksamhet i riksdagen och deras övriga engagemang.

De allra flesta uppdrag som upplysningstjänsten mottar rör samhällsfrågor i vidaste bemärkelse. Spörsmål av naturvetenskaplig, medicinsk eller teknisk art förekommer mera sällan men i ökande grad, främst beroende på miljöfrågornas ökande aktualitet. Sporadiska förfrågningar rörande historiska, kalendariska, språkliga m.fl. data förekommer också.

Med hänsyn till uppdragens omfattning och svårighetsgrad kan urskiljas tre kategorier, som i stort sett torde svara mot vad som i instruktionen benämnes respektive sakuppgifter, sammanställningar och utredningar.

En första uppdragsgrupp avser vad som kan kallas *punktinformation*, dvs. upplysning om relativt enkla fakta, exempelvis:

- Statistiska uppgifter
- Gällande lydelse av viss författning eller visst författningsrum
- Direktiv för eller sammansättning av viss utredning eller remissyttranden över visst betänkande
- Uttalanden t.ex. av statsråd i viss fråga
- Pressdebatten i visst ämne
- Uppgifter om när viss utredning, visst lagförslag eller visst rättsligt avgörande kan väntas
- Uppgifter om vad som hänt i anledning av visst förslag eller beslut
- Biografiska uppgifter om aktuell person

Till den andra kategorin, som dock inte är skarpt avgränsad från den föregående, kan räknas de uppdrag som avser *sammanfattande information* i deskriptiv form. I dessa fall begäres redogörelser om bakgrund, utveckling,

läge eller planering i större eller mindre samhällssektorer, som kräver framtagande, genomgång och sovring av ett ofta mycket stort grundmaterial. Exempel på uppdrag:

- De värnpliktigas förmåner i riksdags- och utredningssammanhang.
- Behovet av och tillgången på sjukgymnaster.
- Det personliga sparandets utveckling under senaste 10-årsperiod.
- Bingospelet i Sverige.
- Aftärsverkens dotterbolag.
- Oljeförbrukningen per tonkilometer för olika transportmedel.
- Frågan om boxningsförbud.
- Den fackliga rörelsens politiska framgångar före ATP-striden.
- Personvalsmoment i de nordiska ländernas vallagstiftning.
- Statligt forskningsstöd i Frankrike.
- Kontroll av företagssammanslutningar i USA, EG och Japan.

Den tredje uppdragsgruppen omfattar den *analyserande informationen*. Hit hör främst beräkningar av konsekvenserna av faktoriella förändringar för samhällsekonomi, statsfinanser och olika medborgargrupper samt undersökningar om vad som är gällande rätt med tillämpning på konkreta problem. Nedan ges några exempel på dylika uppdrag:

- Konsekvenserna för olika skattebetalarkategorier av en efter danskt mönster indexreglerad inkomstskatt.
- Effekten av att hälsingekommunerna hänförs till skattekraftsområde 2 i stället för 1 som ursprungligen föreslagits.
- Påverkan på hyrorna av det aktuella regeringsförslaget om tillfällig kompensation för mervärdesskatten på bostadsbyggandet.
- Effekten av ett enligt vissa förutsättningar modifierat paritetslånesystem.
- Effekten av förmögenhets- och arvsbeskattningen för familjebolag.
- Ekonomiska för- och nackdelar av sammanboende i jämförelse med äktenskaplig samlevnad.
- Principer och praxis för Sveriges erkännande av nya regimer med särskild hänsyn till delade stater.
- Förvaltningsstyrelsens och förvaltningskontorets förhållande till den yttre riksdagsförvaltningen.
- Omprövning av äldre körkort.
- Rättsområden där avsaknad av preciserade regler förutsätter eller medger skönmässig prövning i det enskilda fallet.
- Tidsfrister för besvär över myndighets beslut.

Uppgifter av detta slag kräver som torde framgå av exemplifieringen oftast en betydande såväl kvalitativ som kvantitativ arbetsinsats.

c) Uppdragsbehandling

Uppdragen till upplysningstjänsten lämnas i form av brev, per telefon eller vid besök, det senare ofta i terminalen på plan 6. Uppdragen granskas av byråchefen, varefter de fördelas på detaljer, vilkas chefer sedan i sin tur fördelar uppdragen på utredare. I samband med uppdragsmottagningen bestäms också när uppdraget skall vara avslutat.

Utredarna använder sig av både skriftligt material och upplysningar från tjänstemän inom myndigheter och organisationer. Arbetsmetodiken skiljer sig knappast från den gängse inom informations- och utredningsarbete.

Uppdragen avslutas i form av promemorior, som överlämnas till uppdragsgivaren. Kopior av dem arkiveras dels löpande, dels selektivt ämnesvis. Den senare samlingen bildar därigenom en form av databank, som kommer till stor användning i kommande utredningsarbete.

d) Källmaterial

Upplysningstjänstens eget källmaterial omfattar förutom allmänna sviter av riksdagstryck, författningar, offentliga utredningar, statistik m.m. dels ett mindre referensbibliotek med böcker och tidskrifter, dels viktiga kollektioner av mera speciellt dokumentationsmaterial. Här kan nämnas aktuella anslagsframställningar och remissyttranden som upplysningstjänsten erhåller från myndigheterna enligt av regeringen utfärdade föreskrifter. Med sikte på användbarheten för dagliga behov sker efter hand utgallring. Denna avsiktliga begränsning av det egna källmaterialet förutsätter tillgång till externt material när det gäller mindre frekventa behov. Sådant hämtas från bibliotek, i första hand riksdagsbiblioteket och från olika arkiv.

e) Registerproduktion

Upplysningstjänsten handhar framställningen av register till riksdagstrycket som sker med hjälp av ADB. Registerproduktionen omfattar f.n. sak och personregister till hela riksdagstrycket. förteckning över motioner, väckta under allmänna motionstiden och en periodisk, kumulerande förteckning över interpellationer och frågor.

2.3 Sällskapet Riksdagsmän och forskare, RIFO

RIFO bildades år 1959 och är ett både från riksdagen och de politiska partierna fristående kontaktorgan mellan riksdagsledamöter och forskare. Sällskapet skall verka för ökad förståelse för forskningens roll i samhället och för forskningen som ekonomisk och samhällsömdanande faktor. Sällskapet har därvid en dubbelfunktion — att öka kunnandet om forskning hos parlamentarikerna och att öka kunnandet om forskningens funktion i samhället hos forskarna.

Medlemmar inväljs efter förslag till styrelsen. RIFO har för närvarande ca 740 medlemmar. Samtliga fem riksdagspartier är företrädade med inalles 272 riksdagsledamöter eller före detta ledamöter. De 468 forskarna kommer både från universitet och forskningsinstitutioner inom näringslivet. Forskarna representerar företrädesvis naturvetenskap, teknik, medicin, jordbruk och atomteknik men på senare år har även samhällsvetenskap och humaniora blivit företrädade.

RIFO anordnar möten kring aktuella ämnen, varvid press, radio och TV ofta inbjuds att närvara, jämte gemensamma studiebesök och studieresor för att studera forskning och teknik i praktiskt arbete och diskutera frågor i anslutning till detta.

Sällskapet ordnar också studiegrupper med begränsat deltagande för att närmare studera och utreda vissa större frågekomplex och för att i den ordning gruppen bestämmer framlägga resultaten i massmedia och/eller för en större RIFO-grupp.

Under de år sällskapet existerat har en rad vitt skilda ämnen tagits upp vid möten, inom studiegrupper eller i samband med studieresor. Ett av dessa

ämnen har ständigt återkommit i olika skepnad, nämligen forskningspolitiken och den centrala forskningsplaneringen. Även u-landsproblemen har varit ett ofta återkommande ämne. Bland andra behandlade frågor kan nämnas energipolitik, risker med radioaktivt nedfall, biokemisk krigföring, medicinsk teknik, miljövård, urbaniseringsproblem, fredsforskning, språkforskning, tillvaratagandet av kreativa anlag, abortfrågan och den ekonomiska tillväxtens risker.

RIFO försöker även stimulera lokal verksamhet med RIFO:s syften, företrädesvis vid de olika universitetsorterna och med lokala politiker, partiarbetsare, forskare och forskarstuderande som deltagare. I Göteborg finns numera en broderorganisation, PoFo – Sällskapet Politiker och Forskare i Västsverige.

Slutligen ger RIFO även ut ett informationsblad, RIFO-nytt, som huvudsakligen är avsett att vara ett organ för information på lekmannanivå om intressanta forskningsrön och forskningspolitiska händelser i olika länder.

RIFO:s verksamhet finansieras genom dels medlemsavgifter, dels ett anslag på 55 000 kr. (1975/76) från riksdagen. Sällskapet har en på halvtid anställd verkställande sekreterare som är placerad på Ingenjörsvetenskapsakademien, där man också har tillgång till kvalificerad sekreterarhjälp. Utöver riksdagsanslaget utnyttjar man även riksdagshusets service t.ex. genom tryckning och distribution av RIFO-nytt.

2.4 Övrigt

2.4.1 Utskottskanslierna

Utskottens beredningsarbete innebär många gånger att personalen på kansliet får i uppdrag att ta fram ett faktaunderlag till utskottet. Härigenom är utskottskanslierna en viktig resurs för sakinformationsförsörjningen. Därtill kommer att kanslipersonalen i mån av tid tillmötesgår önskemål från enskilda utskottsledamöter om material och upplysningar.

2.4.2 Partigruppskanslierna

Delar av partigruppskansliernas verksamhet är inriktad på sakinformation. Tjänstemännen deltar som sekreterare i interna arbetsgrupper och får härigenom viktiga uppgifter att ta fram faktamaterial. Vidare förbereder tjänstemännen på gruppkanslierna motionsframstötter och interpellationer, vilket arbete i hög grad innebär framtagande av sakinformation.

3 Idéer och förslag till utveckling av sakinformationen

Konkreta förslag till förbättring av riksdagens sakinformation har framlagts i ett flertal motioner under de senaste tio åren. Vidare har grundlagberedningen och konstitutionsutskottet i samband med att de föreslagit en speciell utredning i frågan anvisat olika vägar att åstadkomma en sådan förbättring. Flera förslag finns också i den framställning från riksdagens revisorer 1974 om den statliga forskningsverksamheten som tillsammans med fyra motioner överlämnats till utredningen.

Grundlagberedningen diskuterar i sitt slutbetänkande (SOU 1972:15) om informationsresurserna i riksdagen behöver förstärkas. Trots att vissa reformer nyligen genomförts konstaterar man att tillgången till sakinformation bör förbättras ytterligare. Bl.a. menar beredningen att partigrupperna f.n. synes ha otillräckliga ekonomiska och personella resurser att samla in, bearbeta och bedöma information. Beredningen vitsordar också att kapaciteten inom riksdagen att söka och bedöma information är mindre utvecklad i fråga om vissa ämnesområden än beträffande andra, traditionellt bättre bevakade.

Utöver det numera genomförda förslaget att utskottsminoritet skall få befogenhet att få till stånd utredning inom utskottet pekar beredningen på två andra vägar att förbättra informationsförsörjningen i allmänhet. För det första kan man ge partigrupperna ekonomiska resurser att bygga ut sin egen informationsapparat och att anlita utomstående mot ersättning i större utsträckning än nu, och för det andra är det tänkbart att upprätta ett centralt utredningskansli inom riksdagen, lämpligen genom utbyggnad av riksdagens upplysningstjänst.

I motionen 1972:5 av herr Wiklund i Stockholm diskuteras informations-service åt riksdagsmän rörande vetenskapliga rön. Motionären pekar på vikten av att forskningsresultaten "översätts" till vardagligt språk som kan förstås av andra än bara forskarna själva. Det är inte bara fråga om information i just aktuella frågor, som motionären menar är möjlig att ordna t.ex. inom utskotten. Härutöver behövs en mera kontinuerlig information från forskarna till beslutsfattarna. Motionären antyder två tänkbara former för denna faktaförmedling. Den ena är att inrätta någon riksdagens funktion för sammanfattning i skrift av vetenskapliga huvuddokument på så lättillgängligt språk som möjligt. Den andra formen är inrättande av några riksdagens "referensgrupper" av forskare som kontinuerligt lämnar de riksdagsmän (eller riksdagspartier), som så önskar, information om händelseutvecklingen inom de olika forskningsfälten.

I motionen 1972:291 av herr Helén m.fl. pläderas för en utbyggnad av riksdagens upplysningstjänst. En väsentlig höjning av de nuvarande anslagen skulle i praktiken innebära att man skapar ett utredningsinstitut. Härigenom skulle enligt motionen enskilda riksdagsledamöter, riksdagsgrupper och eventuellt också riksdagens utskott kunna få även mer omfattande faktautredningar verkställda.

I konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motionerna (KU 1972:25) utvecklas speciellt frågan hur behovet av expertis i speciella discipliner skall kunna tillgodoses. En utväg som enligt utskottet kan övervägas är att inom varje fackområde för sig till riksdagen knyta en grupp eller grupper av specialister, som efter anmodan i varje särskilt fall är villiga att tillhandagå med behövlig information eller att anvisa andra lämpliga källor.

Utskottet konstaterar också att informationen bör vara lättillgänglig och inte överlastad. Dessa krav kan enligt utskottet tänkas bli tillgodosedda genom en funktion inom riksdagen för kanalisering och sovring av information.

Riksdagens revisorer har i en framställning till riksdagen (1974:9) om den statliga forskningsverksamheten bl.a. föreslagit en breddning av riksda-

gens information i forskningsfrågor. Skrivelsen har i vad avser dessa frågor överlämnats till informationsutredningen för övervägande i vad avser frågan hur man genom åtgärder inom riksdagen skall bättre kunna tillgodose de enskilda riksdagsledamöternas och utskottens behov av kontakt med aktuell forskning och av en kontinuerlig information om de senaste vetenskapliga rönen på olika områden.

Revisorerna föreslår att det hos utbildningsutskottet inrättas ett forskningssekretariat, vars personal skall ha skyldighet att följa och förbereda forskningsfrågor såväl i utbildningsutskottet som i andra utskott som handlägger forskningsfrågor. Syftet med förslaget är att ge såväl riksdagens vederbörande utskott som riksdagen i dess helhet möjlighet till information om och insyn i den aktuella forskningssituationen. Förutsättningar skulle vidare skapas för en viss redovisning av den statligt finansierade forskningens resultat, något som även skulle vara av allmänt intresse.

Enligt revisorernas mening bör riksdagen dessutom överväga om det nu föreslagna forskningssekretariatet kan behöva kompletteras med en motsvarighet till den Kungl. Maj:t underställda forskningsberedningen.

Vid 1974 års riksdag väcktes fyra motioner (se nedan) inom samma ämnesområde som revisorernas skrivelse behandlar, och riksdagen överlämnade även dessa motioner i vad de avsåg riksdagens sakinformation till informationsutredningen för övervägande.

I motionen 1974:169 av fru Anér m.fl. föreslås att riksdagen

1. fattar principbeslut om att inrätta ett statligt institut för framtidsstudier, underställt riksdagen,
2. tillsätter en utredningsgrupp inom riksdagen för att utarbeta förslag till närmare riktlinjer för institutet,
3. temporärt inrättar ett sekretariat för framtidsstudier inom riksdagen för att biträda utredningsgruppen.

I motionen 1974:186 av herr Wijkman och fru Mogård föreslås att riksdagen

1. fattar beslut om inrättande av ett riksdagen underställt sekretariat för framtidsstudier,
2. beslutar tillsätta en utredningsgrupp med uppgift att under innevarande år framlägga förslag till uppbyggandet av ett speciellt sekretariat/enhet för framtidsstudier m.m. efter de riktlinjer som framförts i motionen.

I motionen 1974:1372 av herrar Helén och Fälldin hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att forskningsrådsutredningens parlamentariska inslag vidgas och att denna utredning genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att lägga fram förslag till ett forskningspolitiskt handlingsprogram, med angivande av dimensionering, mål, inriktning och finansiering av forskningsinsatserna syftande till att

1. utgöra grundval för riksdagens övergripande beslut på forskningsområdet,
2. förstärka riksdagens inflytande över forskningens prioriterings- och planeringsfrågor och riksdagens möjligheter att initiera viss långsiktig forskning,
3. underlätta forskningsresultatens utnyttjande av olika intressenter.

I motionen 1974:1485 av herrar Eriksson i Ulfaby och Gernandt hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att förutsättningarna för inrättande av ett svenskt teknikvärderingskontor blir föremål för prövning.

4 Utredningens utgångspunkter

Både grundlagberedningen och konstitutionsutskottet har fastslagit att riksdagens informationsresurser behöver förstärkas. Utredningen har därför prövat vilken inriktning och omfattning denna förstärkning bör ha.

På ett tidigt stadium av utredningsarbetet diskuterades ingående möjligheterna att i någon mening fastställa behovet av sakinformation i riksdagsarbetet. Det borde vara naturligt att utforma förslagen med utgångspunkt i föreliggande behov och med en avvägning mot vilka resurser som rimligen kunde ställas till förfogande.

Det visade sig emellertid svårt att på ett rättvisande sätt fastställa informationsbehovet. Den ständigt ökande informationsmängden i samhället ändrar förutsättningarna för informationen, både i riksdagen och annorstädes. Möjligheterna för den enskilde riksdagsledamoten att fördjupa sig i olika ämnen minskar om han samtidigt vill ha en god allmän överblick. Kraven från ledamöterna / informationsmottagarna förändras successivt och på ett svårbedömbart sätt. Vidare har enskilda ledamöter högst varierande sakinformationsbehov, beroende på deras olika engagemang, utbildning, yrkesbakgrund och läggning. Utredningen har därför utgått ifrån att sakinformationsbehovet är betydande och att de nuvarande resurserna i riksdagen inte är tillräckliga. De olika förslag som framförts har prövats mot bakgrund av riksdagens arbetssätt och roll i det parlamentariska systemet.

5 Ökat stöd till partigrupperna och deras kanslier

5.1 Nuvarande stöd till partigruppskanslier m.m.

Statsbidrag till partigrupperna i riksdagen infördes 1966, med 3 000 kr. per medlem och år, därest gruppen var företräd i regeringen, och eljest med 4 500 kr. per medlem och år. Talmanskonferensen prövade efter ansökan förutsättningarna för och fattade beslut om bidrag, vilka utanordnades av dåvarande riksdagens ekonomibyrå och utbetalades av riksgäldskontoret månadsvis.

Någon kontroll från bidragsgivarens sida över hur medlen utnyttjades skulle inte ske, och bidragsmottagarna skulle således inte ha någon redovisningsskyldighet gentemot riksdagen. Den totala bidragssumman för 1966 beräknades till 1 440 000 kr.

I samband med övergången till enkammarriksdagen 1971 justerades beloppen per mandat till 3 500 kr. resp. 5 250 kr. bl.a. som kompensation för minskat ledamotsantal i riksdagen.

Efter förslag av 1971 års partistödsutredning infördes en lag om statligt stöd till politiska partier. I denna kom att innefattas även stödet till partigruppskanslierna. På utredningens förslag tillkom en ny del i partistödet, nämligen ett grundstöd om 1,5 milj. per år till varje riksdagsparti som komplement till kanslistödet. Kanslistödet bestod således från 1 juli 1972 av dels ett grundstöd, dels ett mandatstöd eller tilläggsstöd, det senare med oförändrat belopp. I samband med lagens tillkomst blev utbetalningarna av kanslistödet sammanförda med övriga partistödsutbetalningar.

Av motiveringarna för grundstödet framgår att dess användningsområde skulle vara lika fritt som övrigt partistöd. I kommentaren till § 5 partistöds-

lagen sägs att "beteckningen kanslistöd inte innebär att stödet får användas endast till att täcka kostnaderna för gruppkanslierna. Såväl kanslistödet som partistödet får användas på det sätt som partierna finner lämpligast, och någon statlig kontroll av hur medlen använts skall inte förekomma".

År 1974 föreslog riksdagens informationsutredning att tilläggsstödsbeloppen skulle höjas till 4 200 kr. resp. 6 300 kr., vilket godkändes av riksdagen att gälla fr.o.m. 1 januari 1975.

Riksdagen beslöt 1971 att anslå medel för kontorshjälp till riksdagsledamöterna. Förvaltningsstyrelsen, som gjort en utredning i frågan hade övervägt möjligheterna att förbättra kontorsservicen till ledamöterna genom förstärkning av det utgående anslaget till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier. Styrelsen hade emellertid funnit att en mera direkt anknytning till ledamöterna bättre skulle tillgodose deras individuella behov. Därför föreslogs den ökade kontorshjälp få formen av ett särskilt anslag som skulle möjliggöra anställande av kontorsbiträden. Kontorshjälp borde utgå med lika stort belopp per ledamot oavsett tillhörighet till regeringsparti. Anslaget borde dock ställas till partigruppernas disposition och biträdespersonalen administreras genom deras kanslier. Detta godtogs av konstitutionsutskottet, som dock uttalade, att varje partigrupp själv borde få besluta om den kontorsservice som gruppens medlemmar ansåg sig behöva. De varierande behoven av service ansågs vara en fråga inte endast om antalet tjänster utan också vilken kompetens de anställda skulle ha och när varje partigrupp önskade ha dessa tjänster utförda. Konstitutionsutskottet underströk därför vikten av att varje partigrupp själv fick bestämma hur anslaget skulle disponeras med skyldighet till redovisning i efterhand varje år.

Riksdagen beslöt att beräkna medel för ett kontorsbiträde på 10 ledamöter, och kostnaden för år 1972 uppgick till 776 000 kr.

Anslaget har i takt med löneökningarna höjts varje år, och för budgetåret 1975/76 har anvisats 1 100 000 kr.

5.2 Utredningens överväganden och förslag

5.2.1 *Allmänt*

Som tidigare omnämnts konstaterade grundlagberedningen, att partigrupperna har otillräckliga ekonomiska och personella resurser att samla in, bearbeta och bedöma information, och att detta problem självfallet hade aktualitet främst för oppositionspartierna. Informationsutredningen delar denna bedömning. Det är därför naturligt för utredningen att föreslå ett kraftigt ökat stöd till partigrupperna.

5.2.2 *Specialdestinering*

Som framgått ovan i avsnitt 5.1 finns sedan 1966 ett tämligen stort kanslistöd inbakat i det statliga partistödet. Det omfattar 7,5 milj. i grundstöd och nästan 2 milj. i tilläggsstöd. Det är emellertid uppenbart att detta stöd långt ifrån i sin helhet används för partigruppernas kanslier. Motiveringen för införande av grundstödet innehöll inga hänvisningar till partigruppkansliernas behov. Utbetalningen av stödet sker, med ett undantag, i

sin helhet till partiorganisationen, vilken avgör hur mycket pengar som skall gå till partigruppskansliet i riksdagen. Användningen av medlen är också fri.

Utredningen anser, att en ökning av kanslistödsdelen i partistödet inte ger garantier för att medlen kommer partigrupperna till del. Därför förordas att de nya resurserna specialdestineras till partigrupperna med en motsvarande redovisningsskyldighet som gäller för kontorshjälpsstödet.

5.2.3 *Partigruppsstödet*s ändamål

Det förslag till nytt partigruppsstöd som utredningen lägger fram syftar till att möjliggöra en utbyggd sakinformationsverksamhet inom partigrupperna, anpassad till resp. partigrupps eget behov. Medlen skall således kunna användas för vilka som helst av de uppgifter som partigruppen och dess kansli har att svara för. Utredningen antar att flera olika behov skall kunna tillfredsställas genom dessa nya resurser. Bland annat ges möjlighet till en utbyggd utedar- och sekreterarkapacitet. Möjligheter skapas också för partigrupperna att tillfälligt anlita forskare och andra experter på olika sätt, t.ex. för att ställa upp i utfrågningar eller för att skriva promemorior.

5.2.4 *Partigruppsstödet*s konstruktion

Stödet bör konstrueras efter principen grundbidrag plus mandatbidrag. Grundbidraget bör vara så stort att det täcker kostnaderna för en heltidsanställd sekreterare/utredare. Mandatbidraget bör differentieras med utgångspunkt i om resp. parti sitter i regeringsställning eller ej. I det befintliga partistödet är denna relation 2:3. I detta sammanhang synes det utredningen som att oppositionspartierna bör ha en mer gynnad ställning, och därför föreslås relationen 1:3. Utredningen har funnit det rimligt att mandatbidragen sammanlagt uppgår till ett lika stort belopp som grundbidragen varför utredningens förslag beräknat på mandatställningen i riksdagen 1.1.1975 blir följande:

Socialdemokraterna	75 000 kr +	500 kr × 156 =	153 000 kr
Centerpartiet	75 000 kr +	1 500 kr × 90 =	210 000 kr
Moderata samlingspartiet	75 000 kr +	1 500 kr × 51 =	151 500 kr
Folkpartiet	75 000 kr +	1 500 kr × 34 =	126 000 kr
Vänsterpartiet kommunisterna	75 000 kr +	1 500 kr × 19 =	103 500 kr
Summa	375 000 kr	369 000 kr	744 000 kr

Stödet till partigrupperna bör redovisas på ett särskilt anslag under budgetpropositionens sextonde huvudtitel. Riksdagen och dess verk m.m., förslagsvis kallat Stöd till partigrupperna.

Varje partigrupp bör efter hänvändelse till förvaltningskontoret för varje kalenderår få medel enligt ovanstående beräkningsgrunder överförda till ett särskilt postgirokonto för partigruppstödet.

Före mars månads utgång bör varje partigrupp till förvaltningskontoret lämna en redovisning för medlens användning under senast förflutna år. Samtidigt återbetalas medel som eventuellt ej tagits i anspråk.

Stödet bör utgå fr.o.m. 1976-01-01, och eftersom utbetalning föreslås ske förskottsvis bör medelsanvisningen avse ett helt kalenderår, d.v.s. enligt utredningens beräkningar ett belopp av 744 000 kr.

5.2.5 *Kontorshjälpsstödet*

Utredningen har funnit, att en förstärkning av kontorshjälpen till ledamöterna är ett sätt att förbättra sakinformationskapaciteten, i synnerhet för de riksdagsledamöter, som inte tillhör partiledningar och förtroenderåd. Dock utnyttjas kontorsservicen i ganska skiftande omfattning av de enskilda ledamöterna. Uppenbarligen har vissa ledamöter stor användning av kontorshjälpen, medan andra har organiserat sitt arbete på ett sådant sätt, att man inte kräver service i någon större omfattning. Utredningen anser sig inte kunna föreslå en större ökning för närvarande än att stödet höjs från nuvarande ett biträde på var tionde ledamot till ett på var åttonde. Detta innebär en ökning från 34 till 43 kontorsbiträden, vilket kostar ca 270 000 kr. Eftersom kontorshjälpsstödet beräknas lika för alla ledamöter är det inte möjligt att baka in detta i mandatbidraget, vilket annars varit naturligt. I den mån andra skäl än riksdagsledamöternas informationsbehov motiverar ett ökat kontorshjälpsstöd, kan detta prövas av utredningen om riksdagens arbetsformer.

6 Riksdagens upplysningstjänst

6.1 Framförda förslag

I motionen 1972:291 av herr Helén m.fl. tas frågan om utredningsinstitut upp. Det anförts att regeringen i informationshänseende har ett betydande överläge i förhållande till riksdagen. Hela statsförvaltningen kan sägas stå till regeringens förfogande påpekar man, medan riksdagsmännen nästan helt är beroende av partiernas knappa ekonomiska resurser.

Motionärerna hävdar, att regeringens och riksdagens olika arbetsförsättningar minskar riksdagens möjligheter att ta ställning till flera beslutsalternativ, och att riksdagens möjligheter att noga granska regeringens politik också blir begränsade.

Man hävdar därför att en kraftig förstärkning av riksdagens upplysningstjänst skulle utgöra ett väsentligt bidrag till att stärka riksdagens ställning. En väsentlig höjning av de nuvarande anslagen skulle, menar man, i praktiken innebära att man skapade ett utredningsinstitut. Härigenom skulle enskilda riksdagsledamöter, riksdagsgrupper och eventuellt riksdagens utskott kunna få även mer omfattande faktautredningar verkställda.

Motionärerna konstaterar, att en förstärkning av riksdagens upplysningstjänst på förslaget sätt naturligtvis i första hand gynnar dem som befinner sig i opposition, eftersom ett parti som sitter i regeringsställning klarar sitt utredningsbehov ändå. Om riksdagen fick bättre möjligheter att fylla sin politiska roll skulle emellertid samtidigt hela det demokratiska systemet gynnas.

Utredningen har också diskuterat olika uppslag till förändringar av upplysningstjänstens service. Det har ifrågasatts om inte den i instruktionen angivna prioriteringen av punktinformationen borde tas bort och att upplysningstjänsten generellt skulle få utföra utredningsuppdrag och inte som f.n.

blott när man har ledig kapacitet. Inrättande av en referenstjänst, dvs. en underenhet som skulle handha punktinformation och uppdragsmottagning har också varit uppe till behandling. Vidare har diskuterats ett förslag om att upplysningstjänsten skulle få disponera medel från ett särskilt anslag för att tillfälligt kunna anlita experter med uppgift att handlägga mera långsiktiga och krävande utredningsuppdrag. Förslag har också väckts om att kanalisera forskningsinformationen via upplysningstjänsten och i anknötning här till organisera en forskarpanel enligt vad som föreslagits i motionen 1972:5. Dessa forskare skulle på anmodan av riksdagsledamöter, partigrupper eller utskott ställa sig till förfogande för konsultation.

6.2 Utredningens överväganden och förslag

Riksdagens upplysningstjänst har efter hand kommit att framstå som en för enskilda ledamöter och partigrupper omistlig tillgång i riksdagsarbetet. Det är därför naturligt att förslag om åtgärder för att öka upplysningstjänstens kapacitet har väckts. Utredningen föreslår också i det följande vissa åtgärder för att förbättra upplysningstjänstens service. Dessutom kan erinras om att förvaltningsstyrelsen i år beslutat inrätta två nya tjänster som utredare genom omvandling av två arvodesbefattningar. Redan härigenom har en viss ökning av upplysningstjänstens kapacitet skett.

Med tanke på att utredningen föreslår att betydande resurser skall ställas till partigruppernas förfogande för sakinformation synes det emellertid mindre motiverat att samtidigt kraftigt förstärka upplysningstjänsten. Utredningen kan därför inte direkt tillmötesgå kraven i motion 1972:291. Utredningens förslag om stöd till partigrupperna innebär dock att de behov som omnämns i motionen åtminstone i viss mån blir tillgodosedda.

Förstärkningen av partigruppernas informationsresurser kan emellertid få till följd ökad efterfrågan på bakgrundsmaterial från upplysningstjänsten. Vidare ökar, som tidigare antytts, de enskilda ledamöternas behov att fördjupa sig i olika ämnen och därmed även deras krav på kvalificerad service. Dessutom må erinras om att det 1974 införda ersättersystemet medfört att upplysningstjänsten fått fler uppdragsgivare. Av dessa skäl föreslår utredningen dels att upplysningstjänsten tillföres en ny tjänst som handläggare (utredare), dels att förvaltningsstyrelsen genom ett årligt anslag på 100 000 kr. ges möjlighet att sätta in extra resurser vid upplysningstjänsten för att möta tillfälliga behov.

Som framgått tidigare är uppdragen till upplysningstjänsten av högst varierande karaktär och omfattning. De enklare uppdragen som att ta fram sakuppgifter och göra sammanställningar, är enligt instruktionen prioriterade, medan mera omfattande uppdrag, utredningar, blott får utföras i den mån andra uppdrag därigenom inte eftersätts. Det har visat sig, att distinktionen mellan de olika uppdragstyperna i praktiken är svår att upprätthålla. En mera användbar prioriteringsnorm bör därför införas. Vid de tillfällen, då upplysningstjänsten på grund av hög arbetsbelastning inte kan tillmötesgå uppdragsgivarnas krav avseende tidpunkten för uppdragets slutförande och omfattningen av redovisningen bör enligt utredningens uppfattning mera tidskrävande uppdrag få stå tillbaka för de uppdrag som kan lösas tämligen

snabbt. Således bör § 6. st. 1 i instruktionen för riksdagens förvaltningskontor erhålla följande lydelse:

Riksdagens upplysningstjänst skall tillhandagå riksdagens ledamöter, utskott och riksdagens övriga organ med sakinformation i ämnen, som angår ledamöternas eller organens arbetsuppgifter. Företråde skall ges informationsuppdrag av begränsad omfattning.

Instruktionens formulering ger också upplysningstjänsten rätt att avvisa uppdrag som inte har påtaglig anknytning till ledamöternas och organens arbetsuppgifter.

Utredningen betraktar frågan om inrättande av en referenstjänst som en intern organisationsfråga, men har dock fått uppfattningen, att en dylik underenhet skulle kunna medföra en höjd servicenivå.

Forskningsinformationsfrågorna kommer utredningen att behandla i kap. 8.

7 Riksdagsbiblioteket

7.1 Tidigare utredningsarbete

Riksdagsbiblioteket har varit föremål för utredning i skilda sammanhang sedan mitten av 1950-talet. Under slutet av 1960-talet var det främst frågan om huvudmannaskapet för biblioteket som övervägdes. Med anledning av en framställning från riksdagens revisorer beslöt riksdagen 1969 uppdra åt talmanskonferensen att föranstalta om en utredning rörande riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning. En förutsättning för utredningsarbetet skulle vara, att riksdagsbiblioteket kvarstannade under riksdagens huvudmannaskap. Informationsutredningen övertog under 1972 riksdagsbiblioteksutredningens uppgifter. Denna var då endast i inledningen av sitt arbete, främst beroende på att man i enlighet med riksdagens beslut samarbetade med statskontoret, som hade i uppdrag att undersöka de vetenskapliga bibliotekens inre organisation, inbegripet riksdagsbiblioteket. Utredningen hade avväntat en nulägesrapport från statskontoret, som avlämnades i slutet av 1971.

7.2 Statskontorets utredning

7.2.1 Allmänt

Hösten 1974 avlämnade statskontoret sin slutrapport från det under 7.1 nämnda utredningsuppdraget. I rapporten, benämnd "Riksdagsbiblioteket" lämnas en översiktlig redogörelse för biblioteksöversynens inriktning och uppnådda resultat samt statskontorets förslag och synpunkter rörande riksdagsbibliotekets inre organisation. Utredningen har bedrivits i nära anslutning till den tidigare nämnda översynen av de vetenskapliga bibliotekens inre organisation. Härigenom har möjligheterna till samverkan och arbetsfördelning med övriga vetenskapliga bibliotek kunnat uppmärksammas. Riksdagsbibliotekets funktioner, arbetsformer och interna organisation har emellertid varit huvuduppgiften för utredningsarbetet.

7.2.2 Förslagen

Riksdagsbiblioteket är förutom riksdagens bibliotek också centralt förvaltningsbibliotek. I sin rapport om de vetenskapliga biblioteken föreslog statskontoret att de lokala forskningsbiblioteken på universitetsorterna skulle utnyttjas även för kvalificerad biblioteksteknisk service åt förvaltningsmyndigheter och institutioner utanför universitet och högskolor. På samma sätt skulle enligt statskontorets mening riksdagsbibliotekets verksamhet med fördel kunna utvidgas till att omfatta bibliotekstekniska göromål i samband med förvärv och katalogisering samt interurbanlåneservice åt statsdepartementen och de högre domstolarna i Stockholmsområdet samt sådana centrala ämbetsverk, för vilkas verksamhet riksdagsbibliotekets samlingar har särskilt värde. Statskontoret förutsätter härvid att berörda myndigheter även fortsättningsvis beslutar om och betalar för den litteratur som anskaffas till resp. myndighets bibliotek.

Statskontoret föreslår vidare, att riksdagsbiblioteket anslutes till den fortsatta försöksverksamheten med LIBRIS, det under statskontorets ledning utvecklade datorbaserade informationssystemet för klassificering, registrering och katalogframställning inom bibliotek.

Årsbibliografin över Sveriges offentliga publikationer, som framställs av riksdagsbiblioteket, skall enligt förslaget också anslutas till LIBRIS-systemet. Uppgiften att framställa årsbibliografin betraktas av statskontoret som en för forskningsbiblioteken gemensam biblioteksfunktion, och för dessa har statskontoret tidigare föreslagit ett särskilt ledningsorgan. På grund av att en översyn av kungl. biblioteket begärts av riksbibliotekarien anser statskontoret att frågan om årsbibliografin lämpligen övervägs i ett sådant sammanhang.

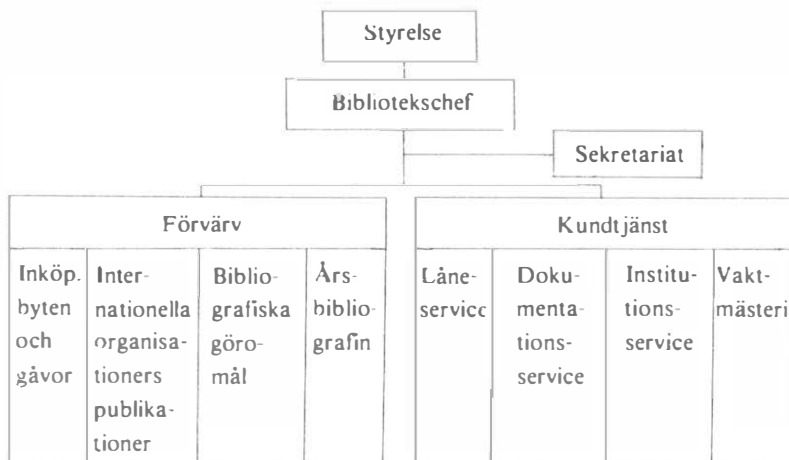
I kungl. bibliotekets uppgifter ingår att svara för vården av äldre samlingar av olika slag. I statskontorets rapport om de vetenskapliga biblioteken aktualiserades möjligheten att utvidga den uppgiften till att även omfatta de positioner av äldre boksamlingar m.m. tillhörande andra statliga institutioner. Riksdagsbibliotekets stora samlingar av äldre material synes enligt statskontoret huvudsakligen vara av intresse för forskningsändamål. Man föreslår att även dessa samlingar uppmärksammas vid en ev. översyn av kungl. biblioteket.

Statskontoret ifrågasätter om inte vissa arbetsuppgifter vid riksdagsbiblioteket lämpligen kan överflyttas till annan myndighet. Det gäller dels göromålen i samband med matrikeln över riksdagsledamöter, som skulle kunna överföras till institutionen svenskt biografiskt lexikon, dels uppgiften som riksdagens arkivmyndighet, som kunde överföras till riksdagens förvaltningskontor.

Avseende riksdagsbibliotekets inre organisation föreslås en likartad organisation som den statskontoret föreslagit för forskningsbibliotek vid universitet och högskolor. Förutsatt att bibliotekets uppgifter även i framtiden förblir i stort sett desamma som f.n. föreslår man följande principorganisation:

– en förvärvsenhet med uppgift att svara för inköp, byten och gåvor samt katalogisering ävensom göromål avseende internationella organisationers publikationer och årsbibliografin

— en kundtjänstenhet för lån, dokumentation och institutionsservice samt bibliotekets vaktmästeri.

Förslaget innebär sålunda inte någon stor förändring jämfört med den organisation som för närvarande tillämpas vid biblioteket. Förvärvsenheten motsvarar i stort nuvarande "inre tjänst", medan "yttre tjänst" och vaktmästeri har sammanförts till kundtjänstenheten.

De administrativa göromålen vid riksdagsbiblioteket, främst ekonomi- och personaladministration, ombesörjes till stor del redan nu av förvaltningskontoret. För löpande uppgifter föreslår statskontoret ett sekretariat, knutet till biblioteksledningen.

7.3 Utredningens överväganden och förslag

7.3.1 Inledning

Riksdagsbiblioteket spelar en viktig roll för riksdagens sakinformationsförsörjning. Det är av betydande värde att riksdagen på nära håll har tillgång till omfattande samlingar av böcker, tidskrifter etc. och att dessa är lättillgängliga.

Riksdagsbibliotekets ställning som centralt förvaltningsbibliotek innebär att samlingarna utnyttjas på ett bättre sätt än om biblioteket var reserverat enbart för riksdagen. Även i fortsättningen bör biblioteket sålunda stå till förfogande för departement och ämbetsverk, för forskningen och i mån av resurser även för andra kunder.

Utredningen behandlar nedan (7.3.3–7.3.8) de förslag i syfte att förbättra servicen som statskontoret framlagt i sin utredning om riksdagsbiblioteket. Vissa av förslagen ankommer det på biblioteksstyrelsen att besluta om, men eftersom förvaltningsstyrelsen har överlämnat rapporten till informationsutredningen finner utredningen det lämpligt att beröra samtliga framförda förslag.

Den 1970 tillsatta riksdagsbiblioteksutredningen hade utöver den del av uppdraget som behandlats av statskontoret också i uppdrag att pröva biblio-

tekets ställning inom riksdagsförvaltningen. Denna del behandlar utredningen i avsnitt 7.3.2.

Informationsutredningens uppdrag att utreda hur sakinformation i riksdagen kan förbättras innebär dessutom att en bedömning av bibliotekets roll och servicenivå måste göras. Ett förslag till förbättrad service diskuteras i det sammanhanget, nämligen bemanning av handbiblioteket (7.3.9).

7.3.2 *Ledningen av riksdagsbiblioteket*

I riksdagens direktiv till informationsutredningen finns tre alternativa organisationsformer för sakinformationsservicen antydda. I den händelse informationsresurserna inom riksdagsförvaltningen skulle få andra och väsentligt vidgade uppgifter jämfört med f.n., kunde det vara tänkbart att inrätta ett särskilt parlamentariskt ledningsorgan härför. Detta alternativ har utredningen dock inte ansett aktuellt längre, då förstärkningen av informationsresurserna i huvudsak föreslås kanaliserad via partigrupperna. Därigenom kvarstår alternativen att låta riksdagsbiblioteket ingå i den inre riksdagsförvaltningen eller att i huvudsak behålla nuvarande ordning.

Utredningen har efter noggranna överväganden kommit till den slutsatsen, att en överflyttning av riksdagsbiblioteket till den inre riksdagsförvaltningen genom inordning som en enhet i förvaltningskontoret är den lämpligaste lösningen. Detta grundar utredningen på följande omständigheter.

Den personaladministrativa service som förvaltningskontoret f.n. ger riksdagsbiblioteket är trots det ringa antalet ärenden relativt betungande på grund av att riksdagsbiblioteket saknar tjänsteman med tillräcklig personaladministrativ erfarenhet. Betydande rationaliseringsvinster skulle därför göras om ärendena direkt kunde handläggas av administrativa enhetens personal och ingå i dess rutiner.

Andra rationaliseringsfördelar är också uppenbara. Bibliotekets registreringsarbete avseende ärenden och skrivelser kan utföras av förvaltningskontorets registrator. Vidare kan skrivbyrån överta maskinskrivning från tjänstemännen på biblioteket utom kortskrivning. Även på expeditionsassistent sidan finns utrymme för en mera rationell organisation vid en organisationsförändring av det slag som är aktuell. Bibliotekspersonalen skulle genom organisationsförändringen bli befriad från rutinarbete i samband med inköpsverksamheten.

Inom riksdagsbiblioteket finns ett förvaltningsdemokratiskt organ, företagsnämnden. Inom förvaltningskontoret finns förutom företagsnämnd skydds-, förslags- och utbildningskommittéer. Det ligger i sakens natur att det från de anställdas synpunkt måste vara en fördel att omfattas av de aktiviteter som utvecklas inom ramarna för förvaltningsdemokratien inom förvaltningskontoret, inte minst i fråga om information, utbildning och åtgärder på arbetsmiljöområdet. Det kan också nämnas att det inom förvaltningskontoret finns en personalnämnd som har att yttra sig i utnämningsfrågor. Ett överförande av biblioteket till förvaltningskontoret skulle automatiskt tillförsäkra de anställda medinflytande även i bibliotekets utnämningsfrågor.

Genom den föreslagna inordningen av biblioteket i den inre riksdagsförvaltningen får förvaltningsstyrelsen ett odelat ansvar för resurstilldelningen

till riksdagens sakinformationsorgan. Förvaltningsstyrelsen kommer vidare att på ett bättre sätt kunna följa informationsverksamheten och ta de initiativ som kan bli erforderliga. Några påtagliga nackdelar med den föreslagna organisationsförändringen har utredningen inte kunnat finna. Det bör slås fast, att riksdagsbiblioteket fortfarande skall ha kvar ställningen som centralt förvaltningsbibliotek och att någon förändring av förhållandet till avnämarna/kunderna inte skall ske.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen, att riksdagsbiblioteket upphör som ett riksdagens verk och blir en enhet inom förvaltningskontoret och således ställs under direkt ledning av riksdagens förvaltningsstyrelse.

7.3.3 *Service åt departementen m.fl.*

Riksdagsbibliotekets ställning som centralt förvaltningsbibliotek innebär en rättighet för förvaltningen att ta bibliotekets tjänster i anspråk. Detta sker huvudsakligen i form av lån. Dessutom förekommer det att myndigheter begär hjälp att organisera sina egna bibliotek, vilka under senare år blivit ganska omfattande. Riksdagsbiblioteket medverkar också vid gallring av myndighetsbiblioteken.

Statskontoret föreslår att riksdagsbiblioteket skall göra större och delvis nya åtaganden avseende förvaltningens egna bibliotek. Sålunda menar man att servicen bör omfatta bibliotekstekniska göromål i samband med förvärv och katalogisering samt interurbanlåneservice åt statsdepartementen, de högre domstolarna i Stockholmsområdet och sådana centrala ämbetsverk, för vilkas verksamhet riksdagsbibliotekets samlingar har särskilt värde.

Statskontorets förslag ansluter till den principlösning som man tänkt sig för de olika biblioteken på högskoleorterna, där institutionsbiblioteken föreslås bli knutna som filialer till ett huvudbibliotek. Skälet till en dylik samordning på högskolesidan är att den vetenskapliga litteraturproduktionen numera nått en sådan omfattning, att varje särskilt bibliotek för eget behov endast kan anskaffa en bråkdel av alla nyutkomna publikationer. Om den mest betydelsefulla dokumentationen inom vetenskap och teknik över huvud taget skall kunna anskaffas till vårt land, fordras därför en ökad specialisering och samverkan mellan vetenskapliga bibliotek vid universitet och högskolor.

Att motsvarande problematik finns inom den centrala statliga verksamheten beläggs genom det faktum att riksdagsbiblioteket i hög grad utnyttjas av departementen, domstolarna och vissa ämbetsverk. Trots tillkomsten av mindre bibliotek inom de olika organen kvarstår behovet av nära kontakter med ett bibliotek med större resurser och som kan ge kvalificerad service.

Nu menar statskontoret, att de totala biblioteksresurser som finns hos riksdagen, departementen, de högre domstolarna i Stockholmsområdet och inom vissa ämbetsverk skulle kunna utnyttjas mera rationellt och därmed ge kunderna en bättre service om det skedde en samordning ifråga om förvärv, katalogisering m.m. Ansvar för samordningen skulle falla på riksdagsbiblioteket.

Informationsutredningen konstaterar, att riksdagsbiblioteket genom sin ställning som centralt förvaltningsbibliotek är skyldigt att ge biblioteksservice åt förvaltningen i den utsträckning som begärs. Hittills har detta kunnat göras inom ramen för befintliga resurser. Skulle skäl tala för att stora vinster

ur effektivitets- och servicesynpunkt kan uppnås om riksdagsbiblioteket tar på sig samordningsfunktioner för biblioteksverksamheten inom förvaltningen i Stockholmsområdet vill utredningen inte motsätta sig en sådan utveckling under förutsättning att servicen gentemot riksdagen inte försämras.

Styrelsen bör ta initiativ till en utredning av de aktuella bibliotekens krav på samordningsåtgärder och en kartläggning av deras samlingar, personal och verksamhetsformer. Först med detta material som grund kan en bedömning av effektivitets- och servicevinster samt kostnaderna för riksdagsbiblioteket göras.

7.3.4 Riksdagsbibliotekets anslutning till LIBRIS

Frågan om riksdagsbibliotekets anslutning till LIBRIS-systemet avgörs av styrelsen för riksdagsbiblioteket. Denna har fattat principbeslut om anslutning och riksdagen har anvisat medel under budgetåret 1975/76 för inköp av terminalutrustning.

7.3.5 Årsbibliografen

Även när det gäller årsbibliografins anslutning till LIBRIS-systemet ankommer det på styrelsen att fatta beslut. Utredningen finner ingen anledning avstyrka en dylik anslutning.

Sedan statskontorets utredning lades fram har regeringen mot bakgrund av riksdagens beslut om reformering av högskoleutbildningen m.m. beslutat utreda frågan om ett centralt biblioteksorgan. I detta arbete skall också kungl. bibliotekets uppgifter övervägas, dvs. organiserandet av biblioteksväsendets gemensamma funktioner. Informationsutredningen anser det lämpligt att frågan om årsbibliografen övervägs i detta sammanhang, eftersom utarbetandet av den kan betraktas som en dylik gemensam funktion. Framhållas bör dock, att tillgången till ifrågavarande material är nödvändig för riksdagsbiblioteket.

7.3.6 Riksdagsbibliotekets äldre samlingar

Statskontoret uttalar i sin utredning, att riksdagsbibliotekets stora samlingar av äldre material huvudsakligen synes vara av intresse för forskningsändamål. På grund därav föreslår man att frågan om vården av dessa också blir uppmärksammas vid den begärda översynen av kungl. biblioteket.

Informationsutredningen är ytterst tveksam till om ett överflyttande av dessa samlingar från riksdagsbiblioteket till annat bibliotek skulle medföra några fördelar. Det måste vara en fördel att de hanteras av det bibliotek som katalogiserat dem och är väl förtroget med dem. Det bör ankomma på överbibliotekarien och styrelsen att avgöra om och i vilken mån delar av samlingarna kan överlämnas i annans vård.

7.3.7 Överflyttning av vissa arbetsuppgifter

Statskontoret ifrågasätter om inte arbetet med matrikel över riksdagens ledamöter vid lämplig tidpunkt kunde överflyttas till institutionen svenskt biografiskt lexikon.

Utredningen konstaterar, att några skäl för en sådan åtgärd inte anförts av statskontoret. Då det får anses mera naturligt att riksdagen själv handhar denna uppgift bör statskontorets förslag inte föranleda någon åtgärd.

Avseende frågan om ansvaret för riksdagens arkiv hänvisar utredningen till förslaget under 7.3.2 om överflyttande av riksdagsbiblioteket till den inre riksdagsförvaltningen. Statskontorets förslag att biblioteket inte längre skall handha riksdagens arkiv utan att denna uppgift skall överföras på förvaltningsstyrelsen blir därigenom tillgodosett.

7.3.8 *Riksdagsbibliotekets inre organisation*

Statskontorets förslag till organisation av riksdagsbiblioteket innebär inga större förändringar jämfört med nuvarande organisation. Informationsutredningen anser att förslaget kan tjäna som vägledning för styrelsen i dess ställningstaganden i fråga om den inre organisationen.

7.3.9 *Bemanning av handbiblioteket*

Handbiblioteket på plan 6 är ett referensbibliotek avsett enbart för riksdagens ledamöter. Det innehåller riksdagstryck och annat offentligt tryck, lag-samlingar, uppslagsverk och kalendrar samt utländska tidskrifter. Vidare placeras där viss nyttkommen litteratur för utlåning.

Inom utredningen har väckts frågan om inte handbiblioteket skulle fylla sin funktion avsevärt bättre, om någon befattningshavare kunde vara stationerad där under åtminstone tisdagar, onsdagar och torsdagar under tid, då riksdagen sammanträder. De arbetsuppgifter som därvid skulle komma ifråga är i första hand följande:

- stå till tjänst och biträda med att ta fram uppgifter ur den litteratur, som finns i handbiblioteket,
- ge vägledning om var information kan inhämtas om inte handbibliotekets resurser förslår,
- genom kontakterna med ledamöterna få insikt i deras önskemål om handbibliotekets service och bokbestånd,
- utöva tillsyn och kontroll över handbibliotekets samlingar samt inplacera ny litteratur.

Utredningen har gjort bedömningen, att en bemanning av handbiblioteket skulle förbättra ledamöternas möjligheter att snabbt få fram sakuppgifter. Förvaltningsstyrelsen bör därför ges i uppdrag att ställa resurser till bibliotekets förfogande för en försöksverksamhet. Om servicen visar sig svara mot ett informationsbehov bör därefter en successiv utökning ske.

8 Forskningsinformation

8.1 Inledning

I detta kapitel behandlar utredningen en rad olika former av information om vetenskap och teknik, sammanfattningsvis betecknade forskningsinformation.

Samhällets strävan att i det politiska reformarbetet tillgodogöra sig vetenskapens och teknikens landvinningar förutsätter bl.a. en väl fungerande spridning av information om forskningens resultat till beslutsfattarna. Man kan här urskilja olika typer av information. Information om *nya rön och tekniska framsteg* är särskilt viktiga om de rör frågor som just är aktuella i den politiska debatten och föremål för behandling i riksdagen. De kan då direkt tillgodogöras. Ofta fordras det dock ingående *baskunskaper* för att kunna förstå innebörden av nya resultat. Information om tekniska och vetenskapliga *nyheter utan aktuell politisk anknytning* är också angelägen, eftersom baskunskaperna därigenom ständigt hålls aktuella. Vidare är en mera övergripande information om *forskningens läge* nödvändig inför beslut om forskningsanslag och -prioriteringar.

Riksdagen har inga särskilda organ för forskningsinformation. Betydande möjligheter finns dock inom riksdagsbiblioteket, där tidskrifter och böcker finns tillgängliga, och på begäran införskaffas sådant som biblioteket inte själv innehar. Även upplysningstjänsten medverkar i forskningsinformationen.

En viktig roll för forskningsinformationen spelar RIFO, vars verksamhet har redovisats under 3.4. Genom studiegrupper, föreläsningar och kontaktverksamhet mellan forskare och riksdagsmän förmedlas betydande informationsmängder till riksdagen.

8.2 Framförda förslag

I *motionen 1972:5* av herr Wiklund i Stockholm begärs att riksdagen inrättar en funktion för sammanfattning i skrift av vetenskapliga huvuddokument på så lättillgängligt språk som möjligt, och att riksdagen inrättar referensgrupper av forskare som kontinuerligt lämnar de riksdagsmän (eller riksdagspartier) som så önskar, information om händelseutvecklingen inom de olika forskningsfälten.

RIFO:s styrelse har för informationsutredningen redovisat diskussioner som förts inom styrelsen angående en utvidgning av sällskapet verksamhet. Planernas huvuddrag är följande.

a) Allmänt

Den trånga sektorn vad gäller möjligheterna att bättre tillgodose riksdagens behov av information i forskningsfrågor är enligt styrelsen sannolikt den tid riksdagsledamöterna kan sätta av för att skaffa sig sådan information. Syftet måste vara att utnyttja den begränsade tiden effektivare, inte att öka den.

b) Sekretariat

En förutsättning för att tiden skall kunna utnyttjas effektivare är förstärkta sekretariatsresurser. För närvarande har RIFO en överenskommelse med

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) att köpa sekreterartjänster från dess utredningssekreteriat. Detta gör man i en utsträckning av ca 50 mandagar/år. Sekreteraren bör i framtiden ha det verkställande ansvaret gentemot styrelsen och hålla ihop verksamheterna. Skäl talar för att sekreteraren även i fortsättningen bör vara placerad ute i forskarsamhället. För den kreativa sidan av verksamheten är kontinuerlig kontakt med forskning en fördel. Dock bör sekreteraren under de perioder som riksdagen sammanträder vara placerad i riksdagshuset 2 dagar/vecka. Skrivarbete, registeruppföljning och liknande kontorsarbete kan då utföras i riksdagen.

c) Kontakt med forskarsamhället

Sekreterarens nuvarande placering (IVA) ger i första hand kontakt med tillämpad vetenskap, teknik och dess gränsvetenskaper i industriell tillämpning. Kontaktytan gentemot andra forskningsområden bör breddas genom att ett antal kontaktmän engageras på deltid. Dessa bör svara för bevakning av sina respektive vetenskapsområden, producera material till RIFO-nytt, arrangera vissa möten, studiegrupper etc. Områden där bevakningen bör stärkas på detta sätt är t.ex. naturvetenskap, medicin, odontologi, samhällsforskning och humaniora. Kontaktmannaorganisationen bör byggas upp successivt så att man är säker på att meningsfulla arbetsuppgifter kan skapas.

d) Kontakt med riksdagen

För närvarande sker sekretariatets kontakter med riksdagen i huvudsak genom riksdagsledamöterna i styrelsen. En ökning och breddning av kontakterna med dels riksdagens ledamöter, dels tjänstemän i utskottskanslier, partigrupper etc. är en förutsättning för att kunna tillgodose riksdagens behov av forskningsinformation. Det är också en förutsättning för att en utvidgad verksamhet skall vara meningsfull. Ett sätt är som tidigare nämnts att bestämma fasta tider då sekreteraren och/eller kontaktmännen finns tillgängliga i riksdagshuset. Någon form av organiserade kontakter med upplysnings-tjänst, utskottskanslier etc. bör också skapas.

e) Allmänna möten

I viss mån bör det gå att med ökade resurser för planering höja utbytet av dessa t.ex. genom att ta fram skriftligt bakgrundsmaterial. Man kan också tänka sig att öka utbudet, inte för att locka fler riksdagsledamöter men för att ge dessa större möjlighet att välja arrangemang som de har direkt utbyte av, även om det samtidigt inte kommer lika många till varje.

f) Studiegrupper

Studiegruppssekreterarna bör i fortsättningen arvoderas, så att anspråk skall kunna ställas på skriftliga sammanfattningar av gruppernas diskussioner. Det vore också önskvärt att kunna arvoda visst förberedelsearbete.

g) RIFO-nytt

Det finns anledning att satsa på en fortsatt utgivning efter i stort sett nuvarande principer men med höjd ambitionsnivå och täckning av flera forskningsområden.

h) Kontaktförmedling

Det finns anledning att utöver de informella kontakterna söka systematisera kontaktförmedlingen genom att t.ex. samla in information om forskarnas intresseområden.

i) Föreläsningar

Universitet, forskningsinstitutioner och akademier anordnar många föreläsningar. Genom en utbyggd kontaktnätverksamhet skulle RIFO kunna bereda riksdagsledamöterna möjlighet att få vetskap om och deltaga i dessa föreläsningar.

k) Information om RIFO:s verksamhet

I fortsättningen kommer samtliga RIFO-arrangemang att erbjudas riksdagsledamöterna oberoende av om de är medlemmar i sällskapet eller ej.

l) Kostnader

De planerade verksamhetsökningarna beräknas medföra kostnadsökningar på ca 160 000 kr/år.

Riksdagens revisorer har efter en granskning av den statliga forskningsverksamheten i framställning till riksdagen framfört vissa förslag med anledning härav. Skrivelserna har i enlighet med utbildningsutskottets hemställan i betänkandet 1974:37 överlämnats till informationsutredningen för överväganden i de delar som avser sakinformationen till riksdagen. Revisorerna föreslår, att det hos utbildningsutskottet inrättas ett forskningssekretariat, vars personal skall ha skyldighet att följa, förbereda och föredra forskningsfrågor i utbildningsutskottet och i andra utskott som handlägger forskningsfrågor. Chef för forskningssekretariatet bör vara en tjänsteman med god teoretisk utbildning och stora erfarenheter från forskningsområdet. Syftet med detta förslag är enligt revisorerna att ge såväl riksdagens vederbörande utskott som riksdagen i dess helhet möjlighet till information om och insyn i den aktuella forskningssituationen. Förutsättningar skulle vidare, menar man, skapas för en viss redovisning av den statligt finansierade forskningens resultat. En sådan information och redovisning skulle även vara av allmänt intresse.

Enligt revisorernas mening bör riksdagen även överväga om det föreslagna forskningssekretariatet kan behöva kompletteras med en motsvarighet till den Kungl. Maj:t underställde forskningsberedningen.

Revisorerna föreslår också att till grund för riksdagens beslut om forskningsplaneringen bör ligga en av Kungl. Maj:t årligen avgiven berättelse till riksdagen över utvecklingen på forskningsområdet.

Utbildningsutskottet behandlade i ovannämnda betänkande även ett antal motioner angående forskningspolitiska frågor. Riksdagen beslöt på utskottets förslag att motionerna 1974:169, 1974:186, 1974:1372 och 1974:1485 i de delar som avsåg sakinformationen till riksdagen skulle överlämnas till riksdagens informationsutredning för överväganden.

I *motionen 1974:1372* av herrar Helén och Fälldin om ett forskningspolitiskt handlingsprogram hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att forskningsrådsutredningens parlamentariska inslag vidgas och att denna utredning genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att lägga fram förslag till ett forskningspolitiskt handlingsprogram med angivande av dimensionering, mål, inriktning och finansiering av forskningsinsatserna syftande till att

1. utgöra grundval för riksdagens övergripande beslut på forskningsområdet.

2. förstärka riksdagens inflytande över forskningens prioriterings- och planeringsfrågor och riksdagens möjligheter att initiera viss långsiktig forskning.

3. underlätta forskningsresultatens utnyttjande av olika intressenter.

I motiveringen framhålls att riksdagen saknar organ för prioritering mellan olika forskningsområden, men att det blir allt angelägnare att riksdagen får möjlighet att göra en samlad bedömning av forskningens inriktning. Vi dare hänvisas till riksdagens revisorers granskningspromemoria och förslagen i deras skrivelse till riksdagen.

I *motionen 1974:169* av fru Anér m.fl. om ett statligt institut för framtidsstudier framhåller motionärerna att framtidsstudier är nödvändiga och att de bör bedrivas av olika grupper i samhället med olika värderingar. Det nuvarande sekretariatet för framtidsstudier, som är knutet till statsrådsberedningen, anser man syfta till att i första hand bli ett medel i den statliga förvaltningens tjänst, och med denna lösning blir det svårt att uppnå mångsidigheten och låta olika värderingar komma till uttryck.

Motionärerna vill i stället knyta ett statligt institut för framtidsstudier till riksdagen. Gentemot denna bör det ha samma fristående ställning som t.ex. riksdagens ombudsmän. Institutets arbete måste bedrivas under full insyn och största öppenhet. Institutet bör helt finansieras via anslag från riksdagen för att garantera oberoendet. Institutets uppgifter blir att initiera framtidsstudier, förmedla och samordna önskemål om framtidsstudier samt stödja och bistå organisationer och grupper som behöver underlag för egna studier och hjälp med att utföra dem.

I *motionen 1974:186* av herr Wijkman och fru Mogård om inrättande av ett riksdagen underställt sekretariat för framtidsstudier ifrågasätts det rimliga i att endast ha en planeringsenhet för framtidsstudier och att denna är knuten till statsrådsberedningen. Motionärerna anser att starka skäl talar för att det borde inrättas ett sekretariat för framtidsstudier i anslutning till parlamentet. Som mönster anser motionärerna att teknikutvärderingskontoret i den amerikanska kongressen kan tjäna. Detta leds av en styrelse på 12 personer, varav 6 från senaten och 6 från representanthuset. Studier kan initieras antingen av styrelsen eller också genom något av kongressens utskott.

Motionärerna menar att partierna likaväl som utskotten skulle kunna beställa utredningar genom sekretariatet. De olika studierna bör i största utsträckning läggas ut till befintliga institutioner vid universiteten. Organisationer och företag skall också enligt motionärerna ha möjlighet att mot ersättning beställa material från sekretariatet. Slutligen är motionärerna öppna för att som ett alternativ överväga en helt fristående organisationsform.

I *motionen 1974:1485* av herrar Eriksson i Ulfaby och Gernandt hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att förutsättningarna för inrättande av ett svenskt teknikvärderingskontor blir föremål för prövning.

Liksom i *motionen 1974:186* hänvisas till amerikanska kongressens teknikvärderingskontor som förebild. Motionärerna menar att det även i Sverige finns ett behov att förutse möjligheter och konsekvenser av teknisk och vetenskaplig utveckling, och det bör därför vara angeläget att börja överväga hur detta behov skall tillfredsställas. Hittills har statsmakternas behov på området täckts av utredningar, olika verk och experter. Till regeringens för fogande står bl.a. forskningsberedningen, och för riksdagen dess upplysningstjänst och RIFO, men detta räcker knappast. Motionärerna anser att riksdagen behöver och borde till sig knyta ett eget organ för rådgivning, information och utvärdering av de stora och oftast komplicerade frågorna kring samhället och den teknik som är och blir avgörande för vår framtid.

I motionen 1972:622 av herr Wennerfors begärs en utredning om vidgade möjligheter för riksdagsmännen att vidareutbilda sig. Motionären gör gällande att de särskilda möjligheterna till vidareutbildning för riksdagsledamöterna är jämförelsevis små. De är begränsade till internutbildning inom partierna samt till språkutbildning och studieresor i riksdagens regi. Enligt motionären finns behov för riksdagsledamöterna av ökade specialkunskaper, av framtidsstudier och av utbildning i sådant som färdighet att tala främmande språk och i debatteknik.

8.3 Utredningens överväganden och förslag

8.3.1 Partigruppstödet

Utredningen har i kap. 5 föreslagit ett nytt partigruppstöd i syfte bl.a. att skapa förutsättningar för en forskningsinformation, utformad efter partigruppernas egna önskemål. Det föreslagna anslagsbeloppet uppgår till ca 750 000 kr/år. Utredningen har den uppfattningen, att man på detta sätt kan tillgodose en viktig del av forskningsinformationen. Partierna har ofta behov av att i olika former engagera forskare i riksdagsarbetet.

8.3.2 Ökat stöd till RIFO

RIFO är en frivillig sammanslutning av riksdagsmän och forskare, som genom medlemmarnas egna insatser och med visst ekonomiskt stöd från riksdagen medverkar till ökade kunskaper bland riksdagens ledamöter om forskningen. Utredningen har funnit, att om de planer som RIFO har kommer att realiseras, så innebär det en väsentlig förbättring av ledamöternas möjligheter till information om forskningen och forskningens resultat. Utredningen förordar därför att riksdagen vid behandlingen av anslaget till RIFO för budgetåret 1976/77 tillmötesgår de krav på medel från RIFO som står i överensstämmelse med vad som ovan sagts om verksamhetens expansion. I den händelse RIFO:s verksamhet kommer att öka, blir också RIFO:s utnyttjande av riksdagens service av större omfattning. Bl.a. kan tryckningen av RIFO-nytt förväntas ta större resurser i anspråk. Möjlighet bör skapas att låta tryckeri som har för ändamålet lämpligare utrustning än reprocentralen utföra större arbeten åt RIFO.

8.3.3 Övriga forskningsinformationsfrågor

De forskningsinformationsfrågor som aktualiserats i ovan nämnda motioner till 1974 års riksdag och riksdagens revisorers framställning angående den statliga forskningsverksamheten skall behandlas av informationsutredningen i den mån de rör riksdagens sakinformationsbehov. Motionerna har tillsammans med riksdagens revisorers framställning genom tilläggsdirektiv också överlämnats till forskningsrådsutredningen för överväganden. Det har därvid förutsatts att de båda utredningarna skall samråda. Så har också skett, varvid man enats om att informationsutredningen blott skall framlägga synpunkter på förslagen mot bakgrund av riksdagens sakinformationsbehov.

Det skall ankomma på forskningsrådsutredningen att mera allsidigt pröva fragorna och framlägga ev. förslag.

Forskningsrådsutredningen har enligt sina huvuddirektiv i uppgift att göra en översyn över forskningsrådets verksamhet, beslutsformer och sammansättning samt problem i anslutning härtill. Bland vissa särskilda frågor som utredningen bör överväga återfinns information och dokumentation på forskningsområdet. Genom tilläggsdirektiv år 1974 har utredningen fått i uppdrag att föreslå former för stöd till långsiktigmotiverad grundforskning. I dessa direktiv påpekas, att för forskning som kan ha särskild betydelse som underlag för samhällsdebatt och politiska beslut med konsekvenser på lång sikt blir frågan om spridning av forskningsresultaten betydelsefull. Gängse metoder för att sprida forskningsresultat kan i detta sammanhang visa sig otillräckliga, och utredningen bör ägna även denna fråga uppmärksamhet. Utredningen framlade i maj 1975 betänkandet "Forskningsråd" (SOU 1975:26). Här säger man att fragor rörande bl.a. framtidsstudier, information och dokumentation kommer att behandlas i ett senare sammanhang. Ett av skälen till detta är att man erfarit att särskilda tilläggsdirektiv skulle komma att meddela utredningen i anledning av de beslut som riksdagen fattade 1974 om forskningsfrågor (UbU 1974:37). Dessa tilläggsdirektiv har nu lämnats till forskningsrådsutredningen, som också fått ett vidgat parlamentariskt inslag. Utredningen bör enligt de nya tilläggsdirektiven undersöka och bedöma förutsättningarna för en långsiktig forskningsplanering. Vidare bör den kunna överväga frågor rörande organisatorisk form för framtidsstudier samt frågor rörande teknikvärdering. Genom tilläggsdirektiven vidgas också utredningens uppdrag angående forskningsinformationen till att även avse frågor rörande riksdagsledamöternas behov av information i forskningsfrågor.

Under våren 1975 behandlade riksdagen, i anslutning till regeringens förslag om anslag till framtidsstudier för budgetåret 1975/76 även tre motioner angående organisationen av framtidsstudier. Riksdagen uttalade, på förslag av utbildningsutskottet i betänkande 1975:18, att i avvaktan på forskningsrådsutredningens förslag beträffande framtidsstudier och statsmakternas ställningstagande till dem bör den ändringen genomföras att den till sekretariatet för framtidsstudier knutna parlamentariska referensgruppen ombildas till styrelse för sekretariatet.

I motionerna 1974:169 och 1974:186 har framlagts förslag om ett framtidsforskningsinstitut, knutet till riksdagen. I motionen 1974:1485 begärs en utredning om ett teknikvärderingskontor underställt riksdagen. Förslagen rör riksdagens sakinformationsförsörjning genom att riksdagen från dessa organ skall kunna erhålla forskningsresultat och annan information rörande framtidsstudier och teknikvärdering. Organen skulle enligt motionärerna kunna utföra uppdrag på beställning av partierna och utskotten. Utredningen anser att riksdagen bör avvakta de förslag som forskningsrådsutredningen kommer att framlägga i fråga om framtidsstudiernas organisation innan några särskilda lösningar för riksdagens del diskuteras. Framhållas bör dock, att i den mån forskningsrådsutredningens kommande förslag inte tillgodoser riksdagens behov av information om framtidsstudier och teknikvärdering bör resurser för detta i första hand skapas inom ramen för riksdagens upplysningsstjänst.

Avseende riksdagens revisorers förslag samt motionen 1974:1372 vill utredningen erinra om sina förslag om särskilt stöd åt partigrupperna och ökat stöd till RIFO. Dessa syftar bl.a. till att förbättra riksdagspartiernas och ledamöternas information om och insyn i den aktuella forskningssituationen genom att möjligheter skapas för direktkontakter med aktiva forskare. Det bör ankomma på forskningsrådsutredningen att pröva behovet och lämpligheten av ytterligare åtgärder, såsom det av revisorerna föreslagna särskilda forskningssekretariatet och den årliga berättelsen från regeringen till riksdagen över utvecklingen på forskningsområdet.

Genom de olika förslag som utredningen lägger fram enligt ovan torde syftet med motionen 1972:5 i huvudsak vara tillgodosett.

Någon skarp gräns mellan forskningsinformation och stora delar av den i motionen 1972:622 föreslagna vidareutbildningen av riksdagsledamöter går ej att dra. Sålunda synes t.ex. mycket av RIFO:s verksamhet kunna benämnas vidareutbildning. Utredningens förslag om ökat stöd till RIFO tillgodoser därför till en del motionens krav. Övrig vidareutbildning av riksdagsledamöterna för att de skall kunna fullgöra sitt riksdagsuppdrag på ett tillfredsställande sätt är enligt utredningens uppfattning en partiangelägenhet. Riksdagen är engagerad i en särskild form av vidareutbildning, nämligen språkundervisning. Utredningen bedömer det inte aktuellt att starta ytterligare utbildning i olika färdigheter — i motionen nämns som exempel talarträning. Slutligen vill utredningen peka på de möjligheter till vidareutbildning som utrikes resor och kurser i anslutning till dessa kan ge. Stipendier för sådana resor kan beviljas av talmanskonferensen.

9 ADB-tillämpningar i riksdagsarbetet

9.1 Inledning

Vid såväl 1964 som 1966 års riksdagar väcktes motioner angående utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet. Medan 1964 års motioner avslogs med motiveringen att frågan var för tidigt väckt, beslöt riksdagen i anledning av det två år senare förnyade motionsyrkandet att uppdraga åt riksdagens förvaltningskontor att föranstalta om en begränsad utredning.

Inom förvaltningskontoret tillsattes en arbetsgrupp, vars verksamhet inriktades på kartläggning av behov och tillgång på ADB-tjänster samt på bevakning av utvecklingen på ADB-området med hänsyn till riksdagens intresse. År 1969 föreslog förvaltningsstyrelsen riksdagen att de gjorda studierna borde följas upp av en mera ingående förstudie av möjligheterna att använda ADB i riksdagsarbetet. Riksdagen biföll förslaget och för att fullgöra uppdraget tillsatte styrelsen en arbetsgrupp som antog namnet utredningen om ADB i riksdagsarbetet.

Genom informationsutredningens tillkomst 1972 skulle arbetet med ADB-frågorna vid lämplig tidpunkt överföras på denna utredning. På våren 1973 överlämnade utredningen om ADB i riksdagsarbetet sin slutrapport till förvaltningsstyrelsen, som befriade arbetsgruppen från sitt uppdrag och överlämnade slutrapporten till informationsutredningen. I februari 1974 tillsatte

utredningen en arbetsgrupp för ADB-frågor, som skulle arbeta vidare på den grund som den tidigare arbetsgruppen lagt.

9.2 ADB-utredningen

ADB-utredningen har arbetat med tre, i viss mån sammanhängande typer av ADB-tillämpningar inom riksdagsarbetet — textproduktion, registerproduktion samt diarieföring och informationssökning via terminaler.

Avseende *textproduktionen* konstaterade ADB-utredningen att så småningom kunde en automatisering av all sådan produktion förutses. Oavsett om en automatiserad dokumentframställningsprocess behövs som grund för ett informationsbehandlingssystem bedömde utredningen det nödvändigt att riksdagen höll sig à jour med utvecklingen. Man studerade olika automatiska system, bl.a. under en studieresa till USA år 1970. Under ett par månader 1971 provades ett sådant system. ATS (Administrative Terminal System), vilket befanns vara mindre lämpat för riksdagen. Ett annat system för datoranvändning vid inskrivning, rättning, redigering och ombrytning av text via bildskärmsterminaler samt automatisk typografering och fotosättning har utvecklats av det finska företaget TYPLAN. Då detta system bedömdes som intressant genomförde TYPLAN på utredningens uppdrag en förstudie för att utreda förutsättningarna att introducera ett sådant ADB-baserat textproduktionssystem inom riksdagen. ADB-utredningen fann att systemet i stort sett motsvarade de krav som man ställt upp och föreslog i sin slutrapport fortsatt utredning, främst i form av en försöksverksamhet på en befintlig anläggning.

I fråga om *registerproduktionen* har i samarbete med statskontoret ett programpaket producerats. Med hjälp av detta kan nu framställas motionsförteckningar, sakregister, personregister och förteckningar över interpellationer och enkla frågor. Den datorstödda registerproduktionen började införas i och med övergången till enkammarriksdagen 1971. Sakregister med index framställs till riksdagstrycket dels i form av en preliminär produkt efter allmänna motionstiden omfattande samtliga då väckta motioner, dels som fullständigt och tryckt register efter vårsessionens slut respektive avslutat år. Personregister framställs dels preliminärt efter allmänna motionstiden och dels i tryckt form efter avslutat år. ADB-utredningen fann kostnaderna för datorstödd registerproduktion vara desamma som för manuell produktion men med tanke på att ADB-alternativet ger tidsvinster och därmed ökad informationsservice förordade man att försöksverksamheten med datorstödd registerproduktion skulle permanentas, vilket också numera skett. Man pekade också på vissa utvecklingsmöjligheter i systemet vilka ytterligare skulle kunna förbättra informationsservicen, t.ex. utskottsregister och partiregister.

Avseende *diarieföring och informationssökning* via terminaler har utredningen sökt precisera de krav som bör ställas på ett system i riksdagen och man har följt uppbygget av ett system för bl.a. regeringsrätten och kammarrätten. Ett totalt informationssystem för riksdagen bör enligt utredningens uppfattning omfatta 1) registerproduktion (vilket behandlats ovan), 2) registrering vid riksdagskanslierna, 3) produktion av dagordningar, föredragningslistor, protokollsutdrag, ledamotsförteckningar m.m. samt 4) sökning i

a) material inmatat i textproduktionsprocess och registerproduktion, b) processinformation inmatad och bearbetad under 2) och 3) ovan. Utredningen koncentrerade sitt intresse på sådana system där användaren har en ständigt uppkopplad kontakt med datorn, s.k. on-line-system. Här sker registrering, sökning och svar över till datorn direktanslutna skrivmaskins- eller bildskärmsterminaler.

Utredningen var inte beredd att förorda att riksdagen skulle starta uppbyggnaden av ett informationssökningssystem, utan menade att man ytterligare någon tid borde följa utvecklingen på området. Framför allt borde frågan om utnyttjande av sådana system ej behandlas innan man tagit ställning till vilken teknik som fortsättningsvis skulle komma att användas i textproduktionen.

9.3 Informationsutredningens arbete med ADB-frågorna

Informationsutredningen tillsatte som ovan nämnts en arbetsgrupp för ADB-frågor, i huvudsak bestående av ledamöter från den tidigare ADB-utredningen. Arbetsgruppen erhöll följande direktiv.

- Informationsutredningens arbetsgrupp för ADB-frågor
 - aktualiserar ADB-utredningens förslag från 1973 rörande försöksverksamhet med automatiserad produktion av riksdagstryck
 - utformar förslag till genomförande av sådan försöksverksamhet och beräknar kostnaderna därför
 - prövar om riksdagen bör anställa eller på annat sätt anlita egen expert att bl.a. leda försöksverksamhet
 - samråder med GOTAB i vad gäller planer på ytterligare automatisering av i första hand produktionen av kammarprotokollen
 - undersöker hur redan framtagna registerproduktionsprogram — om så anses önskvärt — skall kompletteras för produktion även av utskotts- och partiregister
 - undersöker hur registerproduktionen kan ingå i eventuell försöksverksamhet med tryckproduktion
 - samråder med riksbanken för att undersöka möjligheter att utnyttja eventuell överkapacitet i framtida dataanläggning inom riksbanken
 - följer utvecklingen av informationssökningssystem och utarbetar eventuellt förslag till försöksverksamhet
 - håller kontinuerlig kontakt med främst motsvarande utredningsarbete inom departementen för att underlätta framtida informationsutbyte mellan ett riksdagens informationssystem och externa sådana.

Arbetsgruppen koncentrerade sig under hösten 1974 på följande problemområden:

- 1) Söksystem för informationsåtervinning
- 2) Automatisering av trycksaksframställningen.

I en framställning till utredningen i januari 1975 föreslog man att gruppen skulle få i uppdrag att genomföra en försöksverksamhet med automatiserad textproduktion. Härigenom skulle man kunna pröva vissa delar av ett tänkt integrerat informationssystem för riksdagen.

I sin framställning utvecklar gruppen olika aspekter av informationsprob-

lenmatiken. Inledningsvis redogörs för innebörden i begreppet informationsåtervinning.

Med informationsåtervinning förstås den process som äger rum då man på ett eller annat sätt skaffar fram information i en fråga man är intresserad av.

Den enklaste formen av informationsåtervinning består i att man i ett tryckt register i början eller slutet av en bok söker upp den fråga man är intresserad av samt slår upp den sida man härvid får hänvisning till.

Den med dagens teknik mest avancerade formen av informationsåtervinning består i att man från en s.k. dataterminal (i regel en skrivmaskinsterminal eller en textskärmsterminal) sänder en begäran till en datacentral att ge upplysning om var information kan sökas (finnas). Upplysningen sänds av datacentralen efter några sekunder tillbaka till dataterminalen och visas där antingen i form av ett på papper maskinskrivet meddelande (skrivmaskinsterminal) eller som text på en TV-skärm (textskärmsterminal). I stället för upplysning enbart i form av hänvisning till artikel eller liknande kan datacentralen alternativt återge all aktuell information (t.ex. hela artikeln). En ofta praktisk kompromiss är att i första hand få datacentralens svar i form av ett antal hänvisningar. Med hjälp av olika eliminerings tekniker, som normalt finns inbyggda i de informationsåtervinningssystem marknaden erbjuder, kan antalet hänvisningar reduceras. De artiklar etc. som svarar mot kvarvarande hänvisningar kan därefter återges i sin helhet. Naturligtvis kan dataterminalen utrustas både med skrivmaskin och textskärm. Frågor och svar som sänds mellan terminal och datacentral överföres antingen via för ändamålet fast uppkopplade ledningar, via allmänna telefonnätet eller via ett framtida allmänt datanät.

Självfallet är datacentralens dator inget orakel utan dess möjligheter att ge svar på ställda frågor är helt beroende av den information man i ett förberedelseskede läst in i datorn och låtit lagra i dess minne samt av hur denna information där är organiserad.

Man erinrar sedan om skälen till riksdagens aktivitet för att förbättra informationsbehandlingen.

Utredningen om ADB i riksdagsarbetet har i sin år 1970 framlagda förstudie (BaU 1970:49 s. 11 f) ingående redovisat bristerna i informationsbehandlingen av riksdagens eget material. Då dessa endast till en mindre del kunnat avhjälpas genom den sedan dess genomförda omläggningen till partiell automatisering av registerproduktionen är den nämnda lägesbeskrivningen fortfarande i väsentliga delar aktuell. I förstudien framhölls de fördelar som står att vinna genom tillskapande av ett automatiserat system som möjliggör höggradigt flexibel sökning utifrån ett mycket stort antal sökord och kombinationer av sådana. Även för arbetsgruppen framstår ett sådant system som den enda tänkbara utvägen när det gäller att tillfredsställande bemästra den årligen växande datamängden och vinna önskvärd ökad snabbhet och effektivitet i återvinningsprocessen.

Gruppen presenterar därefter skisser över två alternativa sätt att bygga upp informationsåtervinningssystemet.

Det första alternativet är att man bygger upp sina informationsbanker kring en utomstående dator, t.ex. hos DAFA (DATamaskincentralen För Administrativ databehandling), som i dag har tre olika informationsåtervinningssystem (IMDOC, ISIS och STAIRS) att erbjuda sina kunder. Inom riksdagen installeras sedan på erforderliga ställen textskärmsterminaler för frågeverksamheten. I de fall frågeställaren önskar mera omfattande svar än blott och bart hänvisningar kan han dirigera datorns informationsleverans till

någon av de skrivmaskinsterminaler som då också bör finnas inom riksdagen kopplade till systemet.

Det *andra* alternativet är att riksdagen skaffar sig en egen dator men i övrigt bygger upp terminalsystemet på i princip samma sätt som enligt alternativ 1.

Man diskuterar sedan för- och nackdelar med de olika alternativen. En nackdel som bägge alternativen har gemensamt är de höga kostnaderna för informationsbankens uppbyggnad. Främsta orsaken härtill är det stora behovet av mänsklig (och dyr) arbetskraft för dataregistrering av de dokument, som tillsammans skall bygga upp informationsbanken. Om emellertid de dataregistrerade dokumenten kunde utnyttjas även för andra ändamål än uppbyggandet av en informationsbank så skulle kostnaderna för dataregistreringen kunna fördelas på flera andra verksamheter. Det som enligt gruppen ligger närmast till hands att tänka sig är en automatiserad trycksaksframställning samt en vidareutvecklad registerproduktion. Om man därför i stället utgår från tryckningsprocessen kan man ta fasta på det faktum att alla dokument passerat det skrivmaskinskrivna stadiet på väg mot det tryckta stadiet. De tangentnedslag som krävdes för dataregistrering är alltså redan gjorda, men tyvärr till ingen nytta för informationsbanken. Man borde alltså byta ut skrivmaskinerna mot dataregistreringsmaskiner och på så vis erhålla användbara bidrag till informationsbanken i princip utan extra personalkostnad.

Arbetsgruppens tänkta informationsåtervinningssystem (alternativ 3) utgör därför en kombination av alternativen 1 och 2 på sådant sätt att fördelarna med DAFA:s informationsåtervinningssystem tas från alternativ 1 och fördelarna med en egen dator inom riksdagen tas från alternativ 2. I praktiken innebär detta att DAFA:s datacentral utnyttjas för informationsåtervinningen och riksdagens egen dator för den automatiserade trycksaksframställningen.

Systemet tänkes fungera på följande sätt.

Dataregistrering

Ett (handskrivet) manus lämnas in av sin upphovsman till något av riksdagens kanslier för vidare behandling. I dag består denna behandling normalt av utskrift på skrivmaskin. Enligt alternativ 3 sker i stället dataregistrering på något av följande sätt:

- 1) *Textskärm* (data går direkt in i datorn utan mellanliggande maskinläsbart medium och lagras i minidatorns databas för ännu icke färdiga dokument).
- 2) *Magnetbandsinkodare* (data samlas upp på kassettband, som alltså utgör det maskinläsbara mediet).
- 3) *B-font-skrivmaskin* (maskinläsbart medium är här pappersarket med den s.k. OCR-skriften).

Korrigerings

När ett nytt dokument läses in i datorn sker två saker: Dokumentet lagras i en temporär databas på skivminne för ännu ej färdiga dokument och ett första korrektur produceras. Detta korrektur bekräftar att dokumentet lagrats i databasen och återger *hur* det lagrats. Korrekturet kan valfritt erhållas antingen som en radskrivarutskrift (produceras av en inom riksdagen

uppställd radskrivare) eller som en fotosats (produceras av en inom riksdagen uppställd fotosättmaskin). Korrektoret går till berörd person, i fortsättningen kallad dokumentansvarig. När det gäller första korrektur är dokumentansvarig normalt någon korrekturläsare*. När dokumentet börjar närma sig sitt slutliga skick blir författaren helt naturligt dokumentansvarig.

Korrektoret rättas manuellt enligt gängse korrigeringsnormer och sändes till en särskild korrigeringsavdelning där man med hjälp av en textskärm rättar dokumentet som ligger i den temporära databasen. Rättelsen går i princip till så att dokumentet kallas från databasen till textskärmen där korrigeringarna lätt verkställes varpå dokumentet i rättat skick returneras till databasen för att där ersätta den felaktiga versionen. Samtidigt härmed tas nu ett nytt korrektur ut (radskrivarutskrift eller fotosats) till den dokumentansvarige, som inte nödvändigtvis behöver vara samma person som för förra korrektoret.

Då radskrivaren arbetar både snabbare och billigare än fotosättmaskinen bör man så länge som möjligt hålla sig till radskrivarkorrektur. Sista korrektoret måste emellertid vara producerat av fotosättmaskinen. I fotosatsen är all text återgiven exakt så som den skall se ut i tryckt skick, alltså med hänsyn tagen till olika stilsorter, avstavningar, sidnumrering m.m. Fotosatsen skall nämligen sändas till aktuellt tryckeri, där man på fotografisk väg tillverkar de offsetplåtar som skall användas vid tryckningen. Något ytterligare korrektur från tryckeriet erfordras alltså ej.

Informationsåtervinning

När sista korrektoret tagits ut behöver dokumentet ej längre ligga kvar i den temporära databasen. Det konverteras därför till något maskinläsbart medium (t.ex. magnetband, kassettband, hålremsa), som per post eller med bud kan sändas till DAFA där det kommer att införlivas med den informationsbank riksdagen bygger upp för sitt informationsåtervinningssystem..

För att utnyttja denna informationsbank erfordras ett antal textskärmar som utplaceras på de platser inom riksdagen där de kommer att behövas för frågeverksamheten. Dessa skärmar är då via telefonnätet förbundna med riksdagens informationsbank hos DAFA. Denna informationsbank består endast av slutgiltiga dokument. Vad som saknas är alla dokument under produktion, som fortfarande ligger kvar i den temporära informationsbanken hos riksdagens minidator. Vidare saknas i informationsbanken hos DAFA alla andra register, som det är lämpligt att databehandla och som därför helt naturligt lagts upp vid riksdagens egen dator. Till dessa register hör personregister, inventarieförteckningar, diariér av olika slag osv.

Det finns alltså flera olika skäl att se till att textskärmarna för frågeverksamheten inte bara är förbundna med informationsbanken hos DAFA utan även med de egna informationsbankerna "inom huset". Detta leder emellertid till att program för informationsåtervinning måste utvecklas för riksdagens dator, en nackdel med alternativ 2 som alternativ 3 avsågs skola eliminera. Dock kommer programvaran för informationsåtervinning inom de små informationsbanker det här är fråga om att kraftigt kunna förenklas och som en följd härav hållas inom rimliga gränser både vad tidsåtgång och kostnader beträffar.

9.4 Försöksverksamheten

Den försöksverksamhet som utredningens arbetsgrupp för ADB frågor initierat och som fortfarande pågår när detta betänkande avlämnas, syftar till

* den som svarat för dataregistreringen

att pröva en av delarna i det tänkta informationssystemet, nämligen trycksaksframställningen. Olika typer av dataregistrering provas — via textskärm, magnetbandsinkodare och B-fontskrivmaskin. Vidare provas både radskrivare och fotosättmaskin när det gäller korrekturframställningen. Utvärderingen tar i första hand sikte på följande frågor:

1. Kommer berörd skrivpersonal att utan större svårighet kunna anpassa sig till en övergång från konventionella skrivmaskiner till någon form av dataregistreringsmaskiner?
2. Kommer dokumentförfattarna att kunna anpassa sitt arbete till ett automatiserat textproduktionssystem?
3. Kommer en minskning av antalet tryckta korrektur (från fotosättmaskin) till förmån för korrektur från radskrivare att kunna accepteras av korrekturläsarna?
4. Kommer en speciell "korrigeringsavdelning" för central dokumentkorrigering (och typografikodsättning!) att vara den bästa lösningen?
5. Vilken eller vilka punkter i systemet kan förbättras (och hur) med minskad genomloppstid som följd?
6. Vilka för- och nackdelar har de olika maskinenheterna i försöksutrustningen?

Försöksverksamheten omfattar däremot inte informationsåtervinning. Förberedelsekostnaderna (bl.a. tillverkning av informationssökningsprogram och uppläggnings av en informationsbank) skulle inte stå i rimlig proportion till det väntade utbytet. Då det gäller hos DAFA tillgängliga system är dessa redan föremål för utprovning hos bl.a. vissa myndigheter och departement.

9.5 Utredningens överväganden och förslag

Enligt direktiven skall utredningen undersöka och föreslå hur riksdagen på lämpligaste sätt skall kunna tillgodogöra sig datatekniken för sitt informationsbehov. Mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen på dataområdet framstår det emellertid som ganska klart, att några definitiva lösningar inte finns. Det kan dock slås fast att riksdagen kommer att ha behov av ADB i informationsarbetet, främst på grund av den ökande omfattningen av material i riksdagsarbetet. Informationsutredningen har därför sett som sin uppgift att initiera studier och genomföra försöksverksamhet avseende de delar av informationsförsörjningen, där användningen av den nya tekniken förefallit mest användbar. Därvid har utredningen kunnat bygga på de erfarenheter som vunnits under det totala år som datatekniska frågor varit aktuella i riksdagsförvaltningen.

Med tanke på att det försök med automatiserad framställning av riksdagsdokument som utredningen startat inte har avslutats och ännu mindre utvärderats när utredningen avlämnar sitt betänkande, kan självfallet inga förslag på detta område framläggas av utredningen. Ståndpunktstagande måste ske på en mera generell nivå. Utredningen är således klar över, att utbyggnaden av ADB-resurserna i riksdagen kommer att ske successivt. Det är därför lämpligare att ett permanent riksdagsorgan blir huvudman för fortsatta försök och utvecklingsarbete inom ADB-området än att detta uppdras till en

utredningskommitté. Den lämpligaste och även smidigaste lösningen är enligt utredningens uppfattning att förvaltningsstyrelsen blir ansvarig för den fortsatta verksamheten. Styrelsen kan lämpligen utse en arbetsgrupp för ADB-frågor, bestående av ledamöterna i informationsutredningens ADB-grupp. Gruppens förstahandsuppgift bör bli att slutföra det pågående försöket. Bland uppgifter i fortsättningen bör ingå att överväga det förslag som lämnats till informationsutredningen från företagsnämndens för inre riksdagsförvaltningen förslagskommitté angående enhetlig registrering av riksdagsärenden.

Utredningen har vidare blivit övertygad om att det närmast förestående utvecklingsarbetet på ADB-området i riksdagen bör inriktas på att få fram ett söksystem för riksdagens eget material. För att nedbringa kostnaderna synes ett integrerat system, innefattande även dokumentframställning, registerproduktion och diarieföring vara en god lösning. Någon närmare precisering av systemets uppbyggnad och funktion är inte möjlig att göra på nuvarande stadium. Under utvecklingsarbetet måste stor omsorg ägnas åt att så anpassa den nya tekniken att så små förändringar som möjligt behöver göras i de rutiner och arbetssätt som nu tillämpas och bedöms som förtjänstfulla.

10 Hemställan

Utredningen föreslår att riksdagen beslutar

1. att godkänna de grunder för stöd till partigrupperna som utredningen föreslagit,
2. att för budgetåret 1975/76 anvisa till *Riksdagen: Stöd till partigrupperna* ett förslagsanslag av 744 000 kr,
3. att beräkningsgrunden för kontorshjälp till riksdagsledamöter fr.o.m. 1976-01-01 skall vara en kontorsbiträdeslön för varje påbörjat åttatal ledamöter men i övrigt enligt nu gällande bestämmelser,
4. att en ny tjänst som handläggare (utredare) inrättas vid upplysningstjänsten,
5. att förvaltningsstyrelsen för budgetåret 1975/76 får disponera 100 000 kr för att kunna möta tillfälliga resursbehov vid upplysningstjänsten,
6. att 6 § i lag med instruktion för riksdagens förvaltningskontor erhåller ny lydelse enligt bil. 1,
7. att reglementet för riksdagsbiblioteket, fastställt av riksdagen den 15 december 1966, skall upphöra att gälla vid utgången av år 1976,
8. att riksdagsordningens tilläggsbestämmelse 7.1.1 erhåller lydelse enligt bil. 2 att träda i kraft vid ingången av år 1977,
9. att 2, 10 och 12 §§ i lag med instruktion för riksdagens förvaltningskontor ändras i enlighet med förslagen i bil. 3,
10. att efter 6 § i ovan nämnda lag skall införas en ny paragraf med lydelse enligt bil. 4,
11. att godkänna vad utredningen i övrigt uttalat angående riksdagsbibliotekets organisation och verksamhet,
12. att stödet till Sällskapet Riksdagsmän och forskare utformas i enlighet med vad utredningen anfört samt
13. att godkänna vad utredningen uttalat angående ADB-tillämpningar i riksdagsarbetet.

Bilaga I

Förslag till

Ändring i lag med instruktion för riksdagens förvaltningskontor

Nuvarande lydelse

6 §

Riksdagens upplysningstjänst skall tillhandagå riksdagens ledamöter, utskott och riksdagens övriga organ med sakuppgifter, sammanställningar och, i den mån andra uppdrag icke eftersätts därigenom, utredningar i ämnen som angår ledamöternas eller organens arbetsuppgifter.

Upplysningstjänsten skall vidare utarbета registret till riksdagstrycket.

Föreslagen lydelse

6 §

Riksdagens upplysningstjänst skall tillhandagå riksdagens ledamöter, utskott och riksdagens övriga organ med *sakinformation i ämnen, som angår ledamöternas eller organens arbetsuppgifter. Företråde skall ges informationsuppdrag av begränsad omfattning.*

Upplysningstjänsten skall vidare utarbета registret till riksdagstrycket.

Förslag till

Ändring i riksdagsordningens tilläggsbestämmelse 7.1.1

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
7.1.1 Utöver de val som kammarken förrättar enligt regeringsformen och riksdagsordningen skall den företaga val till 1. riksgäldsfullmäktige 2. styrelsen för riksdagsbiblioteket 3. Nordiska rådets svenska delega- tion 4. Europarådets svenska delegation 5. styrelsen för Stiftelsen Riksbanks- Jubileumsfond. Kammaren skall också varje år utse aderton ledamöter av riksdagen, vilka får delta i bolagsstämmor med Statsföretag AB.	7.1.1 Utöver de val som kammarken förrättar enligt regeringsformen och riksdagsordningen skall den företaga val till 1. riksgäldsfullmäktige 2. Nordiska rådets svenska delega- tion 3. Europarådets svenska delegation 4. styrelsen för Stiftelsen Riksbanks- Jubileumsfond. Kammaren skall också varje år utse aderton ledamöter av riksdagen, vilka får delta i bolagsstämmor med Statsföretag AB.

Förslag till**Tillägg och ändringar i lag med instruktion för riksdagens förvaltningskontor***Nuvarande lydelse***2 §**

Förvaltningskontoret skall om ej annat är särskilt stadgat:

1. handlägga frågor angående förhandling om anställnings- och arbetsvillkor för arbetstagare hos riksdagen och dess verk samt anställnings-, tjänstledighets-, vikariats- och andra personalärenden för arbetstagare inom riksdagen;
2. meddela för riksdagen och dess verk utom riksbanken och riksgäldskontoret gemensamma förvaltningsföreskrifter samt utge författningar angående riksdagen och dess verk;
3. handlägga frågor angående uträkning av arvoden och ersättningar till riksdagens ledamöter samt av avlöningar och ersättningar till personal hos riksdagen och dess verk utom riksbanken och riksgäldskontoret ävensom frågor angående pensioner m.m. till nämnda ledamöter och personal och deras efterlevande, i den mån ej uppgiften ankommer på annan myndighet;
4. handlägga frågor om lokaler för riksdagen och dess verk med undantag av riksbanken och riksgäldskontoret;
5. handlägga frågor om inköp och därtill hörande service för riksdagen;
6. handlägga frågor angående riksdagstrycket;
7. handlägga frågor angående riksdagens upplysningstjänst;
8. handlägga frågor angående studiebesök hos riksdagen, kontakter mellan riksdagen och skolan samt

*Föreslagen lydelse***2 §**

Förvaltningskontoret skall om ej annat är särskilt stadgat:

1. handlägga frågor angående förhandling om anställnings- och arbetsvillkor för arbetstagare hos riksdagen och dess verk samt anställnings-, tjänstledighets-, vikariats- och andra personalärenden för arbetstagare inom riksdagen;
2. meddela för riksdagen och dess verk utom riksbanken och riksgäldskontoret gemensamma förvaltningsföreskrifter samt utge författningar angående riksdagen och dess verk;
3. handlägga frågor angående uträkning av arvoden och ersättningar till riksdagens ledamöter samt av avlöningar och ersättningar till personal hos riksdagen och dess verk utom riksbanken och riksgäldskontoret ävensom frågor angående pensioner m.m. till nämnda ledamöter och personal och deras efterlevande, i den mån ej uppgiften ankommer på annan myndighet;
4. handlägga frågor om lokaler för riksdagen och dess verk med undantag av riksbanken och riksgäldskontoret;
5. handlägga frågor om inköp och därtill hörande service för riksdagen;
6. handlägga frågor angående riksdagstrycket;
7. handlägga frågor angående riksdagsbiblioteket;
8. handlägga frågor angående riksdagens upplysningstjänst;
9. handlägga frågor angående studiebesök hos riksdagen, kontakter mellan riksdagen och skolan samt

information i övrigt om riksdagen och dess arbete, i den mån ej uppgiften ankommer på annan myndighet.

Kontoret skall vidare utföra de uppgifter som åvilar eller åläggs det enligt särskilda bestämmelser eller riksdagsbeslut.

Kontoret äger föreskriva eller för särskilt fall besluta att endast den som är svensk medborgare får inneha eller utöva tjänst inom riksdagen eller dess verk utom riksbanken och riksgäldskontoret.

10 §

Inom förvaltningskontoret finns fyra enheter, nämligen administrativa enheten, intendenturenheten, enheten för riksdagstryck samt riksdagens upplysningstjänst. Vidare finns två förvaltningsdirektören direkt underställda detaljer, nämligen skoltjänsten och visningstjänsten.

Chefen för administrativa enheten är förvaltningsdirektörens ställföreträdare.

Hos förvaltningskontoret är i övrigt anställda tjänstemän enligt personalförteckning samt annan personal i mån av behov och tillgång på medel.

I mån av behov och tillgång på medel får förvaltningskontoret anlita personal för tillfälliga uppdrag även som experter och sakkunniga.

12 §

Förvaltningsstyrelsen är beslutsför när ordföranden eller vice ordföranden och därutöver minst fem av de av riksdagen valda ledamöterna är närvarande. Vid lika röstetal gäller den mening som biträdades av den som för ordet.

information i övrigt om riksdagen och dess arbete, i den mån ej uppgiften ankommer på annan myndighet.

Kontoret skall vidare utföra de uppgifter som åvilar eller åläggs det enligt särskilda bestämmelser eller riksdagsbeslut.

Kontoret äger föreskriva eller för särskilt fall besluta att endast den som är svensk medborgare får inneha eller utöva tjänst inom riksdagen eller dess verk utom riksbanken och riksgäldskontoret.

10 §

Inom förvaltningskontoret finns *fem* enheter, nämligen administrativa enheten, intendenturenheten, enheten för riksdagstryck, *riksdagsbiblioteket* samt riksdagens upplysningstjänst. Vidare finns två förvaltningsdirektören direkt underställda detaljer, nämligen skoltjänsten och visningstjänsten.

Chefen för administrativa enheten är förvaltningsdirektörens ställföreträdare.

Chef för riksdagsbiblioteket är överbibliotekarien. Närmare bestämmelser om riksdagsbibliotekets verksamhet lämnas i arbetsordning som fastställs av förvaltningsstyrelsen.

Hos förvaltningskontoret är i övrigt anställda tjänstemän enligt personalförteckning samt annan personal i mån av behov och tillgång på medel.

I mån av behov och tillgång på medel får förvaltningskontoret anlita personal för tillfälliga uppdrag även som experter och sakkunniga.

12 §

Förvaltningsstyrelsen är beslutsför när ordföranden eller vice ordföranden och därutöver minst fem av de av riksdagen valda ledamöterna är närvarande. Vid lika röstetal gäller den mening som biträdades av den som för ordet.

Förvaltningsdirektören och riksdagsdirektören äger delta i styrelsens överläggningar. Utskottens ordförande äger delta i överläggningar i ärenden som rör de egna utskotten.

Förvaltningsdirektören och riksdagsdirektören äger delta i styrelsens överläggningar. Utskottens ordförande äger delta i överläggningar i ärenden som rör de egna utskotten. *Överbibliotekarien äger delta i överläggningar i ärenden som rör riksdagsbiblioteket.*

Bilaga 4

Förslag till

Ny paragraf i lag med instruktion för riksdagens förvaltningskontor att införas omedelbart efter 6 §.

Riksdagsbiblioteket omfattar de samlingar av böcker, kartor och arkivalier m.m., som äro förvarade i bibliotekets och riksdagens lokaler.

Riksdagsbiblioteket är främst avsett för riksdagen, dess delegationer och verk, kyrkomötet, regeringskansliet och de centrala ämbetsverken samt av regeringen förordnade eller jämlikt dess bemyndigande tillsatta kommittéer.

Biblioteket skall därjämte, i den mån de i andra stycket avsedda uppgifterna icke därigenom åsidosättas, betjäna dem, som bedriva forskning eller allvarliga studier.

Riksdagsbiblioteket skall med uppmärksamhet följa förhållandena inom biblioteksväsendet såväl inom landet som, såvitt möjligt, i övriga nordiska länder och annorstädes i utlandet. Biblioteket skall eftersträva samverkan med övriga vetenskapliga bibliotek inom landet.